ROLUL POVESTIRII ÎN CONSTRUIREA SPAȚIULUI IDENTITAR

Mihaela Bucin
Universitatea din Szeged, Ungaria

Abstract

The Romanian communities from the Hungarian Plain form a number of peripherical compact groups, which maintained their identity features after 1920, mainly because their closed character. In an area that is well-defined geographically and spiritually, these islands whith specific identity – hereafter reffered to as identity areas- became at present extremely vulnerable.

The aim of this work is to present the way how the Romanians from Hungary define their own identity area, and how this is reflected in folk stories told by contemporary story-tellers.

The stories are based on the presentation of some local heroes related to the establishment of their settlements, anti-heroes with unusual behavior, or through description of everyday aspects of family life.

Most of the stories are memorised elements of oral history of the economic and social conditions of those days. Their real value of these stories is due to the fact that they are – still- "alive", transmitted in the localy spoken dialect of the Romanian language, strenghtening the cohesion between the members of the group.

Definesc drept spațiu identitar perimetrul geografic şi spiritual între limitele căruia o comunitate se simte solidară şi "în siguranță" din punct de vedere etnic, lingvistic, religios. În Câmpia Ungară, de-a lungul graniței vestice a României, există în jur de zece comunități cu spații identitare româneşti distincte, aflate într-un proces alarmant de asimilare. Narațiunile personale pe care le-am consemnat în unele din aceste comunități (câteva sunt cuprinse în *Anexa* acestei lucrări) nu sunt rezultatul unor interviuri speciale, privind direct identitatea etnică, apartenența națională ori statutul de minoritar al povestitorilor. Totuşi, aceste povestiri pot fi considerate element important în construirea identității, căci: sunt povestite în limba română (variate locale ale graiurilor crişean şi bănțean), cuprind istoria orală a localităților, oferă o imagine a spațiului identitar şi a mentalităților, prin descrierile de tradiții, obiceiuri, conflicte, eroi şi antieroi locali.

Voi începe incursiunea în universul povestirilor din câteva comunități ale românilor din Ungaria pornind de la volumul cu titlul *Colțul Viforului* (Féja, 1937) apărut în perioada imediat următoare anexării Transilvaniei la

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

teritoriul României. Sociograful Féja Géza întreprinde în 1930 o călătorie "de studii" în partea de est a Ungariei, în zona de periferie a Marii Câmpii Ungare, considerată (până astăzi) ca fiind retardată din punct de vedere economic şi social. El ajunge şi în localitatea Kétegyháza/Chitighaz, situată la zece kilometri de oraşul Giula şi locuită în mare parte de români.

Experiența călătoriei a fost finalizată printr-un volum de descrieri sociografice, un rechizitoriu al țărănimii din Câmpia Ungară împotriva moştenirii sociale dezavantajoase lăsate aici de Ungaria veche, în care se găseşte şi imaginea spațiului identitar românesc (vezi la *Anexă* traducerea fragmentului *Chitighaz — un sat românesc*). Scriitorul, naționalist extremist, adept al unui misticism rasial, lasă o descriere de „intrus", o confirmare *in nuce* a imagii despre români, dovedind că a găsit la Chitighaz acea atmosferă, acele personaje, acele reacții pe care îşi propusese inițial să le întâlnească.

Spațiul identitar al Chitighazului e prezentat de Féja prin patru categorii de stereotipuri imagologice, două psiho-mentale, două istorico-sociale: perpetua dorință a românilor de a ieşi în evidență; firea închisă, şovină, impasibilă a românilor; legătura lor indisolubilă cu biserica ortodoxă; spiritul gregar al intelectualității româneşti de a-şi baza orientările pe interesul etnic. Féja face iluzie şi la legătura mistică dintre o etnie şi o anumită culoare a spectrului, în cazul românilor, albastrul. Acest clişeu funcționează, de altfel, până azi, în zonele de interferență româno-maghiară, unde fiecare dintre cele două etnii preferă, simbolic, o culoare "națională". Culoarea prin excelență ungurească este verdele (una dintre culorile drapelului maghiar), în timp ce românilor le este asociat galbenul (mai ales în Transilvania) sau albastrul (în cazul românilor din Ungaria). Fără a cerceta mecanismul declanşării acestor asociații, menționăm, totuşi, că albastrul a jucat în primul rând o marcă de clasă socială o dată cu dispozițiile Împărătesei Maria Tereza, referitoare la familiile de iobagi, printre care figura şi stigmatizarea locuințelor acestora prin vopsirea pereților exteriori în albastru. Cum românii reprezentau națiunea cea mai numeroasă din estul Monarhiei şi cum cea mai mare parte a lor aveau statut de iobagi, e logic faptul că aşezările româneşti erau dominate de culoarea albastru. Până în preajma celui de-al doilea război, mediile rurale româneşti din Ungaria şi-au păstrat preferința pentru această culoare.

O mărturie – răspuns, reacție la constatările sociografului maghiar cu privire la stridența albastră a caselor țăranilor români, se găseşte în volumul de amintiri al unui chitighăzean, Gheorghe Santău (Santău, 2001, 113), care avea 14 ani la apariția primei ediții a volumului *Colțul Viforului* (în 1937) şi îşi

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

amintește de furtuna contradictorie pe care a provocat-o acesta în toiul procesului de alunecare spre dreapta a politicii Ungariei:

"Se poate că pentru un străin au însemnat pe atunci prea izbitoare, țipătoare, culorile caselor din sat. Dar noi am fost obişnuiți ca pereții caselor, mai ales la stradă, să fie vopsiți în albastru, ceea ce la noi se spune alboiet, *şi înseamnă albastru închis (…). La noi, albastrul deschis e* vânăt. *Pe atunci n-am ştiut, doar am simțit că această culoare este un simbol al românismului. Mi s-a întâmplat un caz ciudat pe această temă. Eram elev la şcoala civilă din Aletea, şi la ora de lucru manual tema ne-a fost cioplirea unui băț cu motive pe placul nostru. La sfârşitul orei, profesorul ne-a îndemnat să ducem acasă lucrul făcut şi în ora viitoare să-l prezentăm vopsit. Timp de o săptămână am fost în dilemă, ce culoare să-i dau. (…) Bine-nțeles, am decis pentru albastru. Şi înaintea orei de lucru manual ne-am pregătit pe bancă bățurile colorate. Atunci mi s-a întâmplat că cel mai bun prieten din clasă mi-a zis cu ochii scânteietori de ură: (…): Am ştiut, am fost convins că vei alege albastrul! Nu a spus mai mult. Nici eu nu i-am răspuns. Am tăcut. Prin gând, în sinea mea, mi-a trecut doar atât: te scandalizezi că sunt român, dacă nu aş fi român nici n-ai fi observat că am colorat bățul în albastru. (…) Eşti un renegat, fiindcă nici tu nu eşti ungur de origine (anterior avea nume slovac, pe care familia lui l-a ungurizat nu cu mult înainte)… Am rămas prieteni, dar prietenia aceasta nu a mai fost atât de senină ca înainte".* (Santău, 2001, 114)

Sociograful Féja Géza consideră că românii care au rămas în Ungaria – ca şi germanii – şi-au păstrat relațiile atavice cu națiunea-mamă de dincolo de frontieră. Nu acelaşi clişeu îl formulează în cazul slovacilor, al căror grup etnic e privit ca mult mai bine integrat în națiunea maghiară, dat fiind faptul că slovacii nu au putut fi puşi în legătură cu o formă statală modernă de-sine-stătătoare, ca românii de după 1859:

„La cei aparținând minorității slovace, am simțit intenția unui ataşament instinctual, am reuşit să fac să răsune în ei strune umane ce depăşeau sentimentele segregaționiste. Însă preotul român, învățătorul român, proprietarul român sunt suspicioşi, tăinuitori, plini de neîncredere şi surzi față de gândurile noastre sincere pentru popoarele şi culturile din bazinul Dunării. Să fie din cauza faptului că națiunea română e încă prea tânără?"(Feja, 1937, 45)

Féja presupune legături culturale strânse între românii din Ungaria şi România, o unitate indisolubilă a spațiului identitar românesc, atât prin instituțiile de cult cât şi prin învățământul public. Însă Gheorghe Santău nu percepe această unitate, e chiar consternat de afirmația conform căreia elevii români au avut la dispoziție manuale româneşti:

„…între cele două războaie mondiale, învățământ românesc în Chitighaz n-a existat, astfel nici nu am primit manuale din România. Tatăl meu, născut în anul 1901, încă a urmat şcoală română în sat, bineînțeles şcoală confesională ortodoxă. Terminând 6 clase primare

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

prin anii 1930-35, în timpul meu nu a fost şcoală românească în sat. Abia într-un singur an şcolar am avut ocazia să particip, săptămânal o dată, la o oră de limba română, ţinută de soţia unui preot ortodox. În cadrul acestor ocupaţii, rare şi scurte, după dictare am încercat să ne însuşim fărâme din limba literară română. Manuale româneşti nu am avut. Eu nici nu am văzut." (Santău, 2001, 114).

În ceea ce priveşte rolul bisericii ortodoxe în păstrarea identităţii româneşti în Ungaria, acesta s-a diminuat considerabil în condiţiile politice de după război, fapt care a dus la o transformare accelerată a spaţiului identitar prin grăbirea procesului de asimilare etnică şi de pierdere a limbii.

În plus, încă de la sfârşitul secolului al XIX-lea, o parte destul de importantă a românilor din Chitighaz a adoptat cultul neoprotestant baptist. La începuturi, baptismul a contribuit, în primul rând prin folosirea limbii, la menţinerea spaţiului identitar. Momentul în care baptismul pătrunde printre chitighăzeni este fixat în iarna anului 1891, când:

„Gheorghe Şimonca o adus de la Curtici o biblie şi cetind din ea, chema mai pe mulţi oameni să asculte, iar luni după Rusalii în anul 1893 s-au dus la Curtici la adunare şi din acea zi au început a predica acea religie, pocăinţa." (Cioca, 1993, 11).

În jurul anului 1930, comunitatea baptistă din Chitighaz număra în jur de 300 de membri botezaţi şi mai multe sute de simpatizanţi, unguri şi români[1]. După război, timp de mai multe decenii, au existat legăturile strânse – subversive, în mentalitatea politică a timpului – cu comunităţile baptiste româneşti din Câmpia Aradului. În acest fel, chitighăzenii baptişti au împrumutat un cod lingvistic special, format în condiţii de grup religios închis, cu calcuri după engleza americană, limba „oficială" a baptismului. Pe de altă parte, sub influenţa noului cult, chitighăzenii baptişti au fost determinaţi să renunţe la obiceiurile tradiţionale ale vieţii de familie, mai ales în cadrul manifestărilor cu caracter social (botez, nuntă, înmormântare).

În ultimul deceniu, după legalizarea *de facto* a practicării cultului baptist, asimilarea prin pierderea limbii s-a accentuat şi în adunările baptiste ale românilor din Ungaria, *serviciul divin* se desfăşoară, în general, în limba maghiară.

Povestirile cu caracter personal / local înregistrate la Chitighaz în ultimii ani ai secolului XX nu refac nici puternica imagine de spaţiu identitar

[1] În 1920, populaţia localităţii era de 4661 de locuitori, dintre care 3134 erau români (Csobai, 1996)

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

închegat din volumul *Colțul Viforului*, dar nu mai susțin nici prezentările ca spațiu oprimat, din *Amintirile* lui Gheorghe Santău.

„Mărginiți la o singură cultură, nu suntem numai orbi la culturile altora, ci şi miopi când e vorba despre a noastră! Experiența alterității (şi elaborarea acestei experiențe) ne face să vedem ceea ce nici nu ne-am fi putut imagina. (…) Cu toții suntem tributari unor convenții ale epocii noastre, ale culturii noastre şi ale mediului nostru social." (Laplatine, 2000, 40).

Cum n-am cunoscut aceste premise în urmă cu mai mult de un deceniu, întâlnirea mea de modest cercetător al românității din Ungaria cu realitățile din mica localitate Otlaca Pustă, a fost un impact. Satul, aşezat într-o poziție periferică față de centrele urbane din zonă, m-a întâmpinat promițător, cu inscripția bilingvă *Otlaca Pustă / Pusztaottlaka*. În mai puțin de zece minute am reuşit să străbat distanța până la panoul barat, care mă avertiza că am ajuns la capătul satului. Din toate direcțiile este vizibilă turla bisericii ortodoxe, situată pe singura colină din zonă. În partea posterioară a curții bisericii se odihnesc cei drepți, într-un cimitir relativ nou, iar în față – ca o destinație inedită pentru o curte de biserică – se ținea, până prin anii 1960, jocul duminical. Astfel, la sărbătorile satului lua parte întreaga sa comunitate, vii şi morți. De pe colina bisericii, se vede cătunul slovacilor, odinioară cultivatori de dovleci, strâns în jurul bisericii evanghelice. Între turnurile celor două biserici e o distanță de un kilometru şi mai bine. Peste drum de primăria construită „în democrațâie" (care pentru otlăcani înseamnă „perioada comunistă") este o a treia biserică, având o clopotniță măruntă: romano-catolică. În dimineții duminicilor fără soț, un preot solitar vine de aiurea, pentru nevoile sufleteşti ale celor câteva zeci de bătrâni maghiari, şvabi şi slovaci catolici din sat. Cu toții, otlăcanii nu depăşesc cifra de cinci sute de suflete.

Cătunul românilor, odinioară cultivatori de tutun (azi se străduiesc să trăiască din cultivarea pepenilor), cu cele cinci străzi ale sale, este ca o jucărie modestă, veche dar bine întreținută, în mâna uriaşă a Câmpiei Ungare. Strada ce duce la şcoală poartă şi azi numele unui erou local, *Lakatos Péter*, comunist înverşunat sau numai impostor, asta nu interesează pe nimeni! Şcoala cu clase simultane are, anual, în jur de 30 de elevi. Două cadre didactice (dintre cele patru-cinci) ştiu româneşte: profesoara de română, originară din Micherechi, care face naveta dintr-o localitate învecinată, şi profesorul de matematică, emigrant născut la Craiova. Nici un elev nu poate purta o conversație continuă în limba română. Obiectul *Limba şi literatura română* se predă la nivel de limbă străină, în 4-6 ore pe săptămână. Nici părinții nu ştiu româneşte, iar dintre bunici, unii vorbesc slovăceşte, cei mai mulți româneşte şi toți ungureşte.

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

Nu ca anecdotă sau ca problemă de perspicacitate, unii dintre copii te lămuresc: *tata e român, mama e slovacă, eu sunt ungur!* Astfel sunt distruse toate legile pe care etnologii au întemeiat conceptul de *filiație*, care cu două generații în urmă guverna încă grupurile din Otlaca Pustă.

Un grai local, arhaic şi neunitar, un statut economic şi social dezavantajos, o intelectualitate firavă şi dezorganizată: aceasta este „zestrea" cu care românitatea din Ungaria rămâne după separarea din 1920.

Bătrânii otlăcani îşi numesc satul *Pusta Otlăcii*, adică pământul, terenul agricol care, la sfârşitul secolului al XIX, aparţinuse localităţii Otlaca Mare (azi Grăniceri). Locuitorii din Otlaca Mare îi spun şi astăzi aşezării–satelit rămase în Ungaria, la numai 26 de kilometri, Otlaca Mică (Colta, 2001, 133). Toţi locuitorii satului, mici şi mari, băştinaşi sau venetici, români sau neromâni, au cunoştinţă despre legenda întemeierii satului, o memorată care circulă în mai multe variante locale, atât în română cât şi în ungureşte.

În anii 1970, otlăcanul Mihai Purdi a aşternut pe hârtie, la cererea folcloristului Alexandru Hoţopan, toate basmele, snoavele, ghicitorile pe care le ştia, dintre care multe au şi văzut lumina tiparului. (Hoţopan / Hocopán, 1977; 1982). Deşi povestitorul cunoştea „legenda" întemeierii satului, el n-o include printre textele sale, probabil având în vedere caracterul realist al acesteia ori pentru că nu-i acordă valoarea estetică a categoriilor tradiţionale.

În 1999 am avut ocazia să particip la o tabără etnografică organizată Otlaca Pustă, şi aici, timp de o săptămână, muzeografa Elena Rodica Colta din Arad a înregistrat mai multe variante ale „povestirilor de întemeiere a satului Otlaca Pustă" (Colta, 2001, 130-143). Toate aceste texte, menite să ofere o istorie alternativă, orală, a satului gravitează în jurul personajului Ştefan Rus, poreclit Părădaica şi au valoarea unor documente care nu doar re-fac evenimentul istoric, ci şi „îmbracă" această re-facere într-o haină de ceremonial cu gesturi, cuvinte şi tăceri aproape magice.

Eu ascultasem deja primele variante ale povestirilor despre Părădaica între anii 1991-1993, fără să ştiu nimic despre istoria „oficială" a satului. Locuitorii, unii în vârstă de peste 80 de ani, prezentau evenimentele ca petrecute foarte departe în timp, încât „încropirea" acestei mici localităţi părea contemporană cu facerea lumii, în realitate ea s-a format după 1878. Unii povestitori includ în naraţiunile lor toposuri cu existenţă incertă (dealul cu cimitirul vechi, palatul unui conte), elemente care alunecă spre mitic şi pot fi, deci, contaminări cu alte categorii epice. Dar, în primul rând, figura carismatică a „întemeietorului" şi unele elemente narative cu circulaţie largă în Câmpia Aradului mă fac să cred că povestirea e clădită pe altele, mai vechi, de acelaşi

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

tip şi cu aceeaşi funcţie, aceea de motivare psihologică a prezenţei unei întregi comunităţi de intruşi într-un spaţiu pe care l-au primit într-un mod neconvenţional: în dar, şi care între timp a fost supus unei alienări intempestive, rămânând dincolo de graniţă. Perpetuarea „legendei" şi impulsul localnicilor de a o povesti imediat, fără condiţia talentului şi fără etica „profesională" a povestitorului par a surveni din intenţia „explicării" unei trădări.

„Legenda" întemeierii satului Otlaca Pustă e reductibilă la un nucleu stabil şi la câteva serii de acţiuni în relaţie combinatorie sau de excludere, de care te poţi apropia, la urma urmei printr-un „act de lectură" (Cf. Constantinescu, 1986 / b, 53).

Conţinutul intrinsec al naraţiunii este următorul: ţăranul Ştefan Rus, poreclit Părădaica, cumpără mai multe hectare de pământ din teritoriul care se numea pe atunci Puszta Medgyes (adică terenul agricol, "pusta", care aparţinea localităţii ungureşti limitrofe ce poartă azi numele Megyesegyháza). El împarte din acest pământ loturi egale la 40 de familii din localitatea sa natală, Otlaca Mare. Astfel ia naştere satul Otlaca Pustă. Părădaica ctitoreşte pentru noul sat o biserică iar în testamentul său interzice ca românii să vândă celor de alt neam pământurile donate de el.

Paralel cu naraţiunile orale, în sensul că nu se intersectează cu conţinutul acestora, există referiri fragmentare la acest moment spaţiu / timp în lucrările unor istorici şi geografi maghiari.

Dicţionarul geografic al lui Fényes (Fényes, 1851) utilizează denumirea de Pusta Medgyes, deci „pământul din hotarul localităţii Medgyes", existentă deja din secolul al XVIII-lea, menţionând că aici trăiesc 427 de suflete, dintre care 345 de maghiari şi 82 de colonişti cultivatori de tutun, cărora nu le specifică proveniența etnică. Un alt autor maghiar notează că, în 1855, trăiau aici 512 oameni „mai degrabă catolici" (Cf. Colta, 2001, 134). Până la recensământul din 1890, numărul locuitorilor din unitatea administrativă Medgyes-Bodzás, care includea şi Pusta, urcă la 3718, această curbă demografică brusc ascendentă nu este însă motivată. La începutul secolului al XX-lea, într-o monografie a Comitatului Arad se precizează că aici trăiesc 2106 locuitori „colonişti maghiari, cultivatori de tutun" (Somogyi, 1912, 252).

O informaţie sumară, aflată într-o descriere economică a regiunii (Gaál, 1898, 40) se referă la faptul că, din anul 1878, localitatea Otlaca Mare obţine pământuri la 26 de kilometri de vatra satului. Acestea trebuie să fie pământurile cumpărate de Rus, dar de la cine şi în ce condiţii sunt amănunte care nu mai pot fi refăcute pe baza izvoarelor scrise.

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

Tradiția orală despre devenirea satului Otlaca Pustă pare o plasă, o rețea aruncată peste evenimentul istoric, acroşând o serie de texte polimorfe *relata refero*, structurate parcă după principiul istoricului antic, enunțat de Herodot:

„am obligația să povestesc ceea ce se povesteşte, dar nu sunt obligat să cred; acest lucru se referă şi la ceea ce eu însumi povestesc." (Cf. Szécsi, 1936, 74).

Fiica povestitorului Mihai Purdi, născută în 1932, cunoaşte povestea întemeierii satului de la tatăl său, în varianta care pare a fi cea mai completă. Sub „acoperirea" de martor autorizat (Cf. Constantinescu, 1986, 45) a tatălui, Florica Purdi inserează şi trăiri personale, această mixtură permițând:

„relatarea anumitor lucruri credibile până la un punct – mărturia străMoşului este, aici, de neînlăturat! – dar şi neverificabile, până la urmă, din imposibilitatea întoarcerii în timp." (Hedeşan, 2000, 193):

Nană Florica Godja: *Înt-o mie opt sute nu mai ştiu cât, în care an o fost, în o mie opt sute optzeci, îm pare, că tata ne spunea… Părădaica aiesta zâce c-o aflat ceva aur, adicate lucruri dă aştia care or fost valoroasă, şi el n-o spus cătă nime… Le-o aflat înt-o cameră, indeva, o cumpărat el ceva casă…În Rămânia, că el o fost dân Rămânia, dân Otlaca… Şi atunci el n-o spus cătă nime nimica, numa s-o dus la târg ş-o cumpărat vaci. Şi când s-o dus la târg, zâce, cu banii şi i-o băgat înt-on zobon, tăț i-o băgat acolo, aşe, zdrămțos… Şi o țâpat zobonu aşe, pă o margine a şanțului, şi aşe s-o dus la târg. Mai 'nante s-o băgat la o căfană şi o cerut cafea şi nu o vrut să-l servască, că o fost zdremțos şi atunci el s-o dus acasă şi în ceia zî iară o mărs, numa s-o-mbrăcat aşe, ca domnii şi o cerut o căldare dă cafă neagră şi s-o dăzbrăcat şi o băgat hanile-acolo. „No, zâce, ni io am avut ominie ieri, numa hanile". Şi le-o băgat acolo şi s-o dus cu zobonu-cela şi nu ştiu câtă marhă*[2] *o cumpărat ş-o mărs ş-o plătit cafa cu zobonu-cela. Iesta or stat numa şi s-or uitat!*

D-atunci s-o tras aşa, dă Părădaica Bătrânu. El o avut şi o fată. Aşe s-o-ntămplat dară, că fata o fost beteagă şi or băgat în ceva cameră şi atunci o aflat el banii aieştia mulți. Şi o avut el şi pă nană Măriuța. O am cunoscut bine că o şezut aşe ferestiş cu mine, că eu am şezut la sălaş cândva. Şi a lu' nană Măriuță a lu' Părădaica o avut băiat care o şezut altan chiară păstă drum dă noi. O fost Drăgan Maxân…

Rodica Colta: Şi nană Măriucă aceea, care zici, aceea a fost fata lui Părădaica. Dumneata ai cunoscut-o?

Nană Florică: *Cum să nu! O fost bătrână amu, că o avut optzăci şi cinci dă ani.*

Rodica Colta: Şi unde-o şezut?

Nană Florică: *Apu, ea, aici, în sat, n-o şezut! Că ştii, o vint democrațâia şi i-o pus afară. Dară Drăgan o şezut cum am şezut io, pă duleu*[3] *iesta. Şi nană Măriuță o şezut acolo cu pruncu ei, că i-o țâpat afară dân coştei. Şi io umblam acolo, apu ieram şi io tânără şi n-aveam*

[2] vite
[3] drum de țară

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

inde mere, meream aşe, la nană Măriuţă… Tăt îm povestea cum o fost cândva. Ave aşe, o bisericuţă micuţă şi acolo să ruga ie, că n-o vint la biserică, că o fost bătrână.

…Ştii, că Drăgan o şezut cu mă-sa. Un prunc o avut la Kígyós, care o fost Şimon Acela o avut tri copii şi acela o fost luată dă la Rămânia femeie: Cristina. Şi a lu Drăgan o fost iară Veturica, de la Pecica, tăt dă la Rămânie, numa ea o murit dă tânără, că o avut ceva bai cu inima.

Adică n-au pă nime amu, aicea, Rus aiesta, neamuri în sat. Aicea n-are, numa la Kígyós.

Drăganii erau dân Otlaca. Dân Otlaca s-or tras aicea. Tăţ! Şi Molereştii: Moleriu, el s-o tras dă la Otlaca. Culiţa l-o chemat pă bătrânu, Ungurean.

Gazde mai mici: ş-a lu' Talpoş, Tănăsâie, a lu' Albu… Aieştia tăţ, dân Otlaca!

Când o fost Părădaica să facă aicea satu, el o avut mult pământ aici. Şi el s-o gândit aşe, că dacă dă la tăt uămu tri cădrate dă pământ, atunce poa' să facă casă ş-atuncea o avea muncitori. Amu, casa aciie care o fost mai şi mai dântie, s-o strâcat… Adică nu s-o strâcat, numa s-o făcut alta… O fost acolo, în colţ, cum mereţ pă stradă, pă Kossuth utca. No, îi lăsată acolo. Nu şade nime!

Când o dat Părădaica locurile aştea dă căşi, şi cu Sâmion Drăgan, că el o fost juniri-so, atunci aşe o făcut el o leje că numa on rămân să-ş poată cumpăra aicea casă dacă s-a face satu. Atunci, în doisprece s-o făcut biserica, în trizăci şi cinci, dacă ţân bine minte, or sfinţât.

…Aşe s-o făcut atunce satu, mereuaş!

Şi atunci când s-o sfinţât, ţân minte, io am fost dă tri ani în trizăci şi cinci, că or fost aşe, popi şi or fost aşe, şetre dă ţucur[4]. Ţân minte şi amu, şi apu ni-or luat ţucur şi ni l-or împărţâr acolo, la prunci… Ştii, o fost familia asta, a lu nană Măriuţă, or fost tăţ dă la Otlaca aici când or sfinţât, ş-o fost mare – aşe, ca un chervai[5], şi or adus tăte, mâncare…

Apu, atunci n-o fost aşe! Otlaca o fost una cu Pusta, că dârt-aceea e Pusztaottlaka, că o fost pustă, n-o fost aicea căşi, n-o fost nimica. Când s-o făcut satu, o fost două rânduri dă căşi, atunci. Şi acuma s-a făcut acelea dă acolo…

În şaptezăci s-o făcut aşe o leje, s-or dus oamini la avocat, să poată să cumpere şi ungurii… Nainte, numa rămâni or fost. Nainte, atunci, nu s-or măritat cu unguri, Doamne fereşte! Nu mulţi unguri iaste aicea, în satu ista rămânesc. Tăţ îs rămâni! Numa nu să ţân dă rămâni, l-i ruşâne! (Colta, 2001, 136-139).

Povestirea are trei nuclee narative: Părădaica – întemeietorul, „descălecătorii" din Otlaca Mare (Grăniceri) şi ineluctibila „trădare" din anii 1970.

Cei care au cercetat îndeaproape cadrul „legal" în care românii au ajuns să posede pământ în Pustă (Csobai, 1996, 45-48; Misarăş, 1990, 185) au constatat că, într-adevăr, Ştefan Rus, născut în 1857 în Otlaca Mare şi îngropat tot aici, în 1941, a cumpărat o proprietate în Puszta Medgyes. Din această proprietate a împărţit 40 de loturi de pământ unor familii de români ortodocşi din Otlaca Mare, cu care a încheiat contract de donaţie gratuită (Csobai, 1996,

[4] corturi, dughene cu bomboane
[5] bâlci

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

45). Cum n-am văzut aceste contracte, nici pretinsul testament al donatorului, care stipulează că pământul nu poate fi înstrăinat în favoarea unor cumpărători de altă etnie şi religie, aşa cum n-am putut afla amănunte despre „procesul" din 1970, prin care otlăcanii sunt „dezlegaţi" de sub incidenţa obligativităţii păstrării pământului, lăsată „cu limbă de moarte" de întemeietor, am tot dreptul să consider că şi aceasta este, în parte, o creaţie a localnicilor. Poate fi un mijloc autocoercitiv de protejare a coerenţei comunităţii, un demers prin care otlăcanii au dorit să-şi păstreze trecutul subminat de „ruperea de matcă", din 1920.

În cartea vicarului episcopal Teodor Misarăş, Ştefan Rusu / Rus e prezentat împreună cu soţia sa, Zenobia Drăgan, ca fiind ctitorii bisericii ortodoxe din Otlaca Pustă (Misarăş, 1990, 182). Iată cum am făcut cunoştinţă cu biserica din otlaca Pustă:

…Urcând din pronaos în *corul* bisericii cu hramul Înălţarea Domnului, am întâlnit privirile celor doi ţărani, imortalizaţi în două tablouri uriaşe. Singurătatea semiîntunericului din *cor* şi tonul grav al părintelui Roxin, parohul în vârstă de aproape 80 de ani, se dizolvă în neliniştea foşnitoare a şcolarilor mărunţi, care m-au însoţit la biserică. Din tablourile aşezate la înălţimea unui stat de om, Zenobia şi Ştefan Rus privesc spre altar, spre răsărit, poate spre Otlaca Mare, sfinţi printre sfinţi, îmbrăcaţi modest, într-un negru a cărui intensitate e întreruptă de albul cămăşii îmbumbate până la gât a bărbatului şi de trăsăturile frumos-dureroase ale femeii. Aflând că, în afară de Măriuţa din povestea Floricăi Godja, au mai avut o fată, Alexandra, prematur dispărută, mă gândesc că pentru sufletul acestui copil au ridicat un sat. Din altar, preotul ne citeşte textul aflat pe peretele dinspre sud:

„S-a zidit această biserică pe spesele bunului creştin Ştefan Rusu şi soţia născ. Zenobia Drăganu, locuitori în Otlaca în anu Domnului 1913, când era domnitor Maiestatea Sa Împărat şi Rege Francisc Iosif I. În dieceză episcopi: Ioan I. Papp, Protopop Dr. Dimitrie Barbode Ileni, Preot în Otlaca: Gheorghe Turicu, Iustin Iancu, Romul Mladin, prin zidarul Anton Kukla şi Stifler Macxim măsor, ambii de den. Aletea".

Preotul Roxin cunoaşte şi el amănunte despre Ştefan Rus. De la el aflu că porecla Părădaica i se trage de la faptul că ţinea cu strictеţe toate posturile, poate era chiar vegetarian. Vara mânca aproape numai roşii cu pâine, pe care otlăcanii le numesc *părădici*, din maghiarul *paradicsom.* (Când roşiile au pătruns în Ungaria, au fost numite *paradicsomalma = mărul paradisului).* Mânca şi cartofi cruzi, cu tot cu coajă!

Localnicul centagenar Gheorghe Moţ îşi aminteşte că Părădaică era considerat „sfânt", fiindcă se hrănea frugal, se îmbrăca modest, se purta ca

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

„oaminii săraci”. Umbla cu o căruță cu cai pe care îi mâna el însuşi, nu de pe „capră”, ci stând direct pe lemnul căruței ori din picioare.

Elementul senzațional din povestirile de întemeiere a satului Otlaca Pustă se leagă de îmbogățirea bruscă a lui Părădaica. Faptul că era ager la minte şi făcea negustorie cu vite, mânând ciurde întregi pe drumurile comerciale spre Budapesta şi Viena (Csobai, 1996, 45), nu pare a fi suficient. Atunci intervine cu o strategie pozitivă, fatalitatea: Părădaica a găsit o comoară! Florica Godja povesteşte degajat această etapă, perfect încadrabilă în tradiția populară, ca o compensație divină pentru copilul dispărut din viață şi ca o „probă” de personalitate, pe care Rus o trece cu bine, dacă avem în vedere episodul „nu haina îl face pe om”. E interesantă mentalitatea populară cu care sunt priviți oamenii bogați care, cu ostentație, acționează nedemn de statutul lor social. Dacă, în cazul săracilor îmbogățiți, modestia e o calitate, la bogații „de neam” atitudinea de exagerată cumpătare e privită ca avariție iar mimarea sărăciei ca exhibiționism inutil. Astfel, interlocutoarea Florica Secan din Chitighaz îl prezintă astfel pe contele Almassy:

„Aşe, om zgârcit o fost grofu. Dac-o mărs pă uliță ş-o aflat on dărab dă țégla[6]*, o fost képes*[7] *să s-aplece, s-o ardice şi s-o duc-acas’!”* /Florica Secan, noiembrie 2000/

Motivul hainei rupte, aruncată neglijent pe marginea unui şanț, dar cu buzunarele pline de bani circulă în zonă, fiind prezent şi în repertoriul de povestiri din Ineu (jud. Arad) care îl au în centru pe baronul Atzel Péter. Excentricul baron îi supunea la o astfel de probă pe localnici pentru a le dovedi cu câtă uşurință trec pe lângă bogăție, farsă care atrăgea, însă, oprobiul colectivității (Colta, 2001, 141).

În varianta povestită de Gheorghe Moț (în martie 1992, din păcate, neînregistrată), Părădaica ajunge la Pustă în urma zvonului că stăpânul locului îşi vinde pământurile şi conacul. Suspicios, stăpânul ungur nu îl ia în serios pe țăranul din Otlaca Mare şi-l alungă de la porțile sale spunându-i că *„nici n-a videa el atâța bani, cât cere gazda pântru pustă”*. Atunci Rus îi propune ungurului un târg: dacă îi plăteşte pe loc şi fără tocmeală atâta cât i se cere, atunci bogătaşul să-şi ia familia şi să părăsească imediat casa şi locurile. Când acela se învoi, Părădaica îşi desfăcu chimirul, plin până la refuz de bancnote. Părădaica a rămas stăpân pe gospodărie, *„cu tăt cu iosag, birişi, cocii.*[8]*”* Figura stăpânului ungur al Pustei e nedefinită, personalitatea acestuia nu e reperabilă

[6] o bucată de cărămidă
[7] capabil
[8] animale domestice, argați, atelaje

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

istoric. La întrebarea cum l-a chemat pe „gazda”[9] ungur, Gheorghe Moț răspunde *„Parcă Újhelyi… Da că Pătru uă Iuăn o fost, asta nu mai ştiu!”*

Portretul lui Părădaica în imaginea locuitorilor din Otlaca Pustă are şi alte componente şi, probabil, dacă localitatea şi-ar păstra şi pe mai departe caracterul de spațiu românesc, experiențele ei s-ar plia şi în continuare în cercul acestui simbol magnetic al întemeietorului.

În Otlaca verii lui 1999, într-o după amiază de iulie, îl găsim pe banca din fața porții pe Toader Pilan, încântat că are cu cine sta de vorbă. Poate din acest motiv „croşetează” în jurul personajului Părădaica o altă atmosferă:

„Acela o fost om învățat pă vremurile-celea. În Arad o avut iesta, cum să zâc, bancă. El o lucrat cu o bancă dân America. O-adus d-acolo banii. Şi la Oradea, două bănci o avut! Aşa că cela o avut bani, nu aşe ca noi! Apu el, pântru îndurătura lui, bân buniața lui o făcut satu-aiesta, aici…” (Colta, 2001, 136).

Într-o altă variantă,[10] Ştefan Rus ar fi participat la primul război mondial, de unde, în 1918 s-a întors la Otlaca Mare bolnav şi peste puțin timp ar fi decedat. Născut în 1854, Rus avea o vârstă prea înaintată pentru a fi înrolat, iar pe de altă parte, după 1918 el a mai trăit încă 23 de ani!

Din povestirile propagate de preoții care au asistat la evenimentele bisericeşti din Otlaca Pustă, (sfințirea din 1913, hirotonirea celui de-al doilea preot, din 1935, despre care povesteşte şi Florica Godja) care au ajuns pe filieră „de breaslă” până la parohul actual, Teodor Roxin, se desprinde imaginea unui Părădaica autoritar, impetuos, chiar autocratic. Această reprezentare e punctul de vedere al feţelor bisericeşti intimidate de rolul de ctitor, pe care Rus îl ia în serios, fie pentru că e un om „care a văzut idei”, fie pentru că îi place să dicteze şi să fie ascultat:

„În 1913 s-a dat concurs pentru postul de preot. Au fost mai mulți. A fost şi preotul de la Otlaca, de la Grăniceri, părintele Turicu, el ar fi dorit să păstorească aici. A fost şi unul de pe lângă Beiuş, Teodor Draia. Şi toți au ținut slujbă, duminica. Şi Draia, când a tămâiat, s-a aplecat până la pământ în fața lu Rusu, şi l-o tămâiat sub nas. I-a plăcut, pe el l-a ales de preot. Nu episcopul, nu Sinodul, cum s-ar fi căzut… Oamenii i-au zis popa Zdraie, că erau pe aici atunci mulți nemți pe care îi chema Drai. Lor, oamenii le ziceau Zdrai…” /Teodor Roxin, februarie 1993/

[9] În graiul românilor din Ungaria, substantivele *gazdă* şi *slugă* sunt de genul masculin.
[10] În publicația Calendarul Românesc, Giula, 1995, p. 65-66.

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

Preotul Draia nu s-a bucurat de prea multă condescendență din partea românilor rămaşi în Pustă. După câțiva ani, însuşi Părădaica are un conflict cu el:

„Într-o Joie-Mare, Draia n-o cântat întreagă slujba celor doisprezece evanghelii… Rusu ştia toată slujba, cânta în strană, ştia toate cântările bisericeşti. L-o întrerupt în biserică şi l-o pus să cânte tot! Aşa ceva nu-i permis pentru un mirean. S-au judecat – pare-mi-se la Arad. A câştigat Draia”. /Teodor Roxin, februarie 1993/

Cei care au plecat în România după 1918 şi-au dobândit printre românii rămaşi aici un statut de „trădători”, mai ales că, în general, cei plecați au fost intelectuali sau oameni cu pământ, deci „conducători” cu un anume statut mesianic printre țărani. Draia şi-a părăsit şi el, ca şi alți preoți şi învățători, „turma” din Ungaria:

„În opşpe or vint rămânii ş-or stat aici până-n doauăzăci… Când or plecat rămânii, o plecat şi popa Zdraie cu ei. Şi i-o chemat popa pă tăț oaminii să margă cu el. Da puțâni s-or dus, şi aceia s-or şi-ntors ’napoi. Când o plecat, popa Toader o fost dă cinzăci dă ani. O mărs cu el şi cantoru lui, bace Moisă Burdea, Otlăcan i-o fost numile… Tare mândru o ştiut cânta… Şi s-o dus cu popa, numa s-o-ntors. Cellalt cantor, Beşe, n-o vint ’napoi”. /Gheorghe Moț, martie 1992/

Terenul, ca „loc de muncă”, există oare sau este o creație a etnologului, a antropologului, a sociologului? După *concubinajul* meu cu Otlaca Pustă, întreaga tradiție a satului, *„documentele acestea folclorice care au rămas deasupra curgerii timpului”* (Eliade, 1943, 19) îmi par un *„ritual de trecere”* (Cf. Laplatine, 2000, 42). Poate că şi „marea trecere” al unui spațiu identitar, cu graiul, cu poveştile, cu trădările lui, îşi are propriul ritual.

Un poet maghiar al Câmpiei scria despre lumea săracă a *slugilor, cioşilor, birişilor, zileşilor, sumaşilor*:

„Argații erau amestecați: oameni unguri şi români. Soarta le-a fost aceeaşi. Niciodată n-am auzit şi n-am simțit ca vreunuia să-i fi venit în minte că tu eşti aşa şi aşa. Au lucrat împreună pe zăpadă, pe ploaie, pe arşiță, la fel i-au ocărât şi i-au batjocorit stăpânii, au fost aidoma de săraci şi trențuroşi. Deopotrivă s-au străduit cei care au avut chemare la a-i mâna pe alții, să ajungă paznici de hotare, arendaşi ori chelari” (Sinka, 1943, 169).

Dincolo de realitatea socială, această imagine de spațiu pluriidentitar este de o superficialitate romantică, în primul rând pentru că, până după al doilea război mondial, până la uniformizarea economică de nuanță socialistă,

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

lumea săracă a câmpiei nu era „amestecată". Stăpânii mari, *grofii*, erau maghiari şi germani: baronul Harruckern, intendent imperial, apoi ginerele său, contele Wenckheim au stăpânit tot judeţul actual Bichiş şi o parte a judeţului Csongrád. Stăpânii de după eliberarea iobagilor din 1848 erau fie maghiari (contele Almássy, la Chitighaz, familia Rédey, la Jaca), fie sârbi sau români înstăriţi, cu proprietăţi de peste cinci hectare de pământ (Cf. Pusztainé, 1982, 17). De la jumătatea secolului al XIX-lea, ţăranii fără proprietăţi au lucrat ca slugi, zilieri, argaţi ori paznici de hotare pe pământurile acestora. Însă marii latifundiari care au colonizat în Câmpie ţărani maghiari, slovaci, sârbi şi români, pentru a evita conflictele de natură etnică şi religioasă, i-au lăsat deliberat pe aceştia să-şi formeze comunităţi închise. E drept că munceau în aceleaşi condiţii, însă cultural şi religios vieţuiau separat.

Exogamia de grup şi religie exista, însă erau excepţionale, iar însuşirea altor coduri lingvistice a survenit în primul rând din considerente „ergonomice". Deşi în numeroase cazuri multilingvi, etnicii au rămas, până la formarea societăţii civice, monoculturali.

Povestirile spaţiilor identitare româneşti culese de mine din Chitighaz, Aletea, Micherechi şi Cenadul Unguresc au în centru condiţia socială a românilor din Ungaria pe parcursul secolului douăzeci. Sunt, în fond, „experienţe ale victimizării" (Cf. Ştiucă, 2000, 15) în două ipostaze: traiul ţăranului sărac până imediat după al doilea război, nevoit ca de la o vârstă foarte fragedă „să se bage slugă", şi drama chiaburului din anii 1950. Povestitorii aparţinând primului grup sunt mai numeroşi şi prezintă aspectul social ca pe o *fatalitate (aşa a fost atunci!*), în timp ce românii care au avut de suferit cu ocazia naţionalizării percep confiscarea bunurilor, case şi pământuri, ca frustrare politică dar şi etnică, deoarece nu numai ei au fost dezmoşteniţi în momentul etatizării averii, ci întregul neam de strămoşi care au contribuit la acumularea acesteia.

Deşi au fost înregistrate pe un perimetru larg — satele româneşti alcătuind de fapt nişte „rezervaţii" înconjurate de localităţi maghiare — naraţiunile povestite de foştii argaţi cuprind motive şi episoade narative identice. Acest fapt probează în plan istoric statutul general al ţăranului român din Ungaria, iar în planul esteticii speciei folclorice atestă caracterul tradiţional şi colectiv al memoratei, posibilitatea circulaţiei unor teme şi motive în timp şi spaţiu (Cf. Constantinescu, 1986, 44) precum şi identitatea modalităţilor şi mediilor de performare.

La primele întâlniri cu cercetătorul (român) necunoscut, oamenii din Chitighaz nu povestesc despre traiul pe care l-au avut ca slugi. Timp îndelungat

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

am fost nevoită să ascult fabulate şi anecdote cu „eroi" locali[11], rememorările descriptive ale obiceiurilor şi mentalităţilor tradiţionale[12], explicaţiile unor proverbe sau porecle din localitate. Această strategie a povestitorilor are un rol iniţiatic pentru intrus, e un fel de „botez" în urma căruia survine acceptarea din partea comunităţii. După mai multe ocazii de „stat în poveşti", interlocutorii mi-au dat de înţeles că am obţinut permis să intru în sfera intimă a satului, căci îşi lărgeau cadrul referenţial al naraţiunilor cu repere pe care, practic, nu le puteam cunoaşte:

„Nu l-aţ cunoscut pă Popon Ioan? Că tată-său a murit pân anii şazăci, aşa…"; „Dâpă joc, o petrecut Feluţu pă Cătiţa… Şi cum o fost cornu' la işcoală, dă lăturea, dă cătă Csáki – dracu' şti cum am ajuns cu Ileana p-acolo…", „Uită-te la Lisi néni, c-aşa vorbeşte rămâneşte, ca noi. E mama lui Regős, că ei or fost mnemţi, numai şi-or înştimbat numile, că Reis or fost…"; „Roanca o fost maica lu nană Livie, dédi lu polgármester…", „Amu, aşe or şezut: unde şede Pichiu Ciumpila…"; „Soacră-mea cu Kalcsó néni, cum s-or înţăles!… D-apu' Pani néni cu nană Ană a Sârbului? Că nană Ană a Sârbului n-o ştiut nimic ungureşte…"; „Când umblau ficiorii la Levente, joia, noi ieram la işcoală. Cu nană-ta Florică-a lu Honfi – ierte-o Dumnezo – şi cu Manţi lu' Podariu, brigada noastră…"; „Oă cum îl vezi tu tare bine că este care bea! O fost bace Fane Zgorcea…"; „Foaită d-asta, d-a lu Şimon: Ghiorghe, Ioşca, ştia…"; „Bace Gheorghe Burde, dân Pusta Otlăcii vinea – nu ştiu, ai auzât dă el?"; „Îl ştii pă Slavcu, care-o fost birtaş? No, fratile lui o fost socru meu, Văsălie Becan…"; „Cunoaşte-ţi-l pă Mocan, care-o fost főkönyvelő la cioport? No, tatăl lu acela o fost cios la neamţ, doisprece ani".

Condiţia principală necesară pătrunderii în „seiful" povestirilor contemporane ale românilor din Ungaria este cunoaşterea codului. Dacă povestitorii „specializaţi" pe naraţiuni tradiţionale, performerii de basme, folosesc un grai conservat de însuşi statutul tradiţional al speciei, povestirile contemporane, prin caracterul lor neconvenţional, au ieşit de sub incidenţa codului lingvistic „controlat". Nu cunoaşterea limbii române sau a limbii maghiare sau a ambelor condiţionează înţelegerea naraţiunilor, ci familiarizarea cu graiul localnicilor, un complex de arhaisme şi regionalisme din subdialectul crişean, combinat cu un procent important de inovaţii cu material lexical şi pe structura limbii maghiare. Dacă la început acest idiom mi-a părut un câmp înţelenit, mai târziu, şi nu fără efort, am reuşit să-i prind savoarea de o bogăţie stilistică greu de perceput pentru cei cu prejudecăţi şi cu intenţii de abordare patologică a cazului. De fapt, românul obişnuit din Ungaria se exprimă concomitent în două limbi, complet diferite genealogic, tipologic şi

[11] Vezi textele *Cu Sfirţig, Cu Roanca, Cu Sandi, Cupiti*.
[12] Textele *Cu sărenadu, Domnoşagu, Joc şi ţuher, Să nu-l ţuci*.

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

istoric. Acest moment de mixtură, în timpul deja foarte scurt până la trecerea definitivă de la limba română la maghiară, este, până la urmă, o ipostază valorică, ce e drept, sincronic-stingheră, a două culturi. Funcția limbii ca manifestare spirituală într-o unitate socială şi etnică nu provine în acest caz dintr-un „snobism lingvistic" precum *păsăreasca* moldoveanului din Cornova, județul Orhei, de care s-a ocupat Mihai Pop (Cf. Pop, 1932, 443-446). Totuşi, idiomul rezultat al bilingvismului româno-maghiar poate fi dedus şi dintr-un proces de urbanizare a satului, din dorința țăranului de a se exprima ca *cei de la oraş,* adică ungureşte. Tendința de modernizare a limbii este, pentru țăranul român din Ungaria şi pentru povestirile lui, echivalentă cu maghiarizarea. Dacă un străin cunoaşte la fel de bine româna şi maghiara, chitighăzenii preferă să comunice cu acesta în ungureşte, aceasta fiind limba „cultă", cu prestigiu, pe care o cunoaşte. Ca intrus, ai posibilitatea de a primi informații în graiul local numai după ce ți l-ai însuşit, câştigând prin acest lucru încrederea localnicilor.

Din punctul de vedere al mediului economic şi al nivelului de trai, locuitorii de la care am înregistrat povestirile au o poziție materială confortabilă: locuințele cu gaze naturale, apă curentă, baie; alimentația, modernitatea acareturilor gospodăreşti nu mai trădează nimic din atmosfera începutului de secol.

Soții Santău din Chitighaz au trecut de 70 de ani. Au cumpărat actuala locuință de pe strada Kossuth, în anii 1950. Până atunci, au locuit în Satul Nou, numit cândva şi Colonia Vangyel, după numele prefectului de Giula, *„solgăbirău care-a împărțât locuri dă căşi la oaminii săraci"*. Casa are prestigiu local: a fost locuința mai multor generații de notari din comună, este aşezată central, în spatele bisericii ortodoxe, în vecinătatea reşedinței ultimului preot *adevărat* al satului, protopopul Ioan Borza, cu are familia Santău a avut o relație cordială. În curtea imensă, în anii '80, fata lor – ultima dintre cei trei copii – timp de 10 ani directoare a şcolii româneşti din sat, şi-a ridicat o casă impozantă, cu etaj, înconjurată de brazi. Viața de familie se petrece însă în casa bătrânilor, în *tindă*, bucătăria cu *tărnaț*, anexată casei. În tindă este apă curentă, convector cu gaze pentru încălzit, dar şi o sobă clasică, de teracotă. Cămara spațioasă ce se deschide din bucătărie are aspect de farmacie: conservele, şuncile afumate şi cârnații trădează bunăstare şi meticulozitate. Pe pereți sunt câteva farfurii ornamentale, două păretare cusute în tinerețe de Florica Secan[13]

[13] În tradiția maghiară, femeile nu preiau prin căsătorie patronimul soțului ci şi pierd practic numele: dacă Florica Secan / Szekán Flóra s-a căsătorit cu Gheorghe Santău / Szántó György, a devenit *Szántó Györgyné*, adică *soția lui Santău Gheorghe*. În ungureşte patronimul precede totdeauna prenumele.

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

cu cugetări în limba maghiară despre atribuțiile stăpânei casei, o icoană nouă, pictată pe lemn, fotografiile celor trei copii la majorat şi ale celor cinci nepoți, toți băieți. În intervalul de timp în care înregistrez – mai multe săptămâni – suntem în bucătărie trei persoane: soții Santău şi eu. Uneori vine şi Micuța, fiica acestora care, de fapt, poartă numele mamei, Florica. Multe din narațiuni sunt spuse în limba maghiară, iar fiica reclamă în toate ocaziile: „Mămică, spune rămâneşte!" Uneori vine şi câte un vecin, dar aceştia nu povestesc: n-au talent! Avem locuri fixe: „Bătrânul", cum îl numesc soția şi fiica pe Gheorghe Santău, stă pe un scaun, imediat lângă uşă. Eu stau la masa din mijlocul încăperii, stăpâna casei în fața mea. Între timp, Bătrânul îşi aprinde arareori câte o țigară. Florica cea tânără, deşi fumătoare înrăită, nu fumează în fața părinților. Nană Florică povesteşte viu, cu gesturi, câteodată cu lacrimi. Soțul ei povesteşte pătruns, calm, cu voce foarte joasă: parcă ar destăinui secrete. Soția e vădit agasată când Bătrânul e în centrul atenției, n-are răbdare ca acesta să-şi sfârşească discursul. Nu-l întrerupe direct, în schimb mă chestionează pe mine: *„Nu ieşti flămândă? Nu mânci plăcinte? Să nu-ț ferb tea? Da' cafă?"*

Povestirile despre perioada în care au slugărit, localnicii nu şi le spun între ei. Deapănă aceste amintiri arareori, în cadru intim, pentru copii:

„…le-o povestit la prunci că sara, când să dăsculța, toamna, obielile toate era ude…"; *„…nici pruncii mei nu şti ce trai am dus io! Dă anii ăştia, cum e şi domnu preot, el nu mai şti cum or trăit moşii şi strămoşii lui…"*; *„…o fost tare greu. Dacă le spui amu la prunci, să râde dă tine…"*

Nu jenă, nu ruşine am simțit în ocolirea povestirilor cu slugi, ci mai degrabă intuiția anacronismului reactualizării acelei lumi, precum şi o discreție naturală asupra acelor lucruri din care ascultătorul ar putea deduce că cel care-i comunică dramele sale îşi deplânge soarta sau face un rechizitoriu.

Românii din Ungaria s-au obişnuit să-şi trăiască viața etnică fără ostentație. În povestiri, am depistat dorința de perpetuare a identității etnice într-un mod lăuntric, aproape camuflat, care azi nu mai poate da rezultate. Lipsa fiului de la slujba de Crăciun şi sosirea vertiginoasă a acestuia tocmai de la Moscova, pentru a fi „între ai lui"[14], voința tatălui de a face loc de veci copiilor în cimitirul ortodox şi cumpărarea „scauănului în biserică" pentru fiica sa[15], revolta aleteanului la faptul că nemții nu mai trag clopotele când moare un român[16], ori preotul care „ar mai muri o dată" de-ar şti că urmaşii lui nu

[14] Textul *Dă Crăciun*.
[15] Textul *Scauănu.*
[16] Textul *Tăte clopotile l-or petrecut.*

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

vorbesc româneşte[17] reprezintă izbucniri stinse, căci oamenii îşi prezintă situaţia cu luciditate: *„cum o fost, n-a mai fi până-i lumea!”* Regretul celor în vârstă pentru disiparea comunităţilor româneşti se reflectă şi în continua lor reperare a celor care s-au rupt de matcă. Bace Ioachim Hidişan din Cenadul Unguresc s-a mutat de un an la Seghedin. E mulţumit aici, în oraş se ţine o dată pe lună şi slujbă ortodoxă, în biserica sârbească… Însă faptul că a părăsit Cenadul îl face să-i caute în memorie pe toţi românii cenădenii răspândiţi în lume şi să le scrie numele într-un caiet cât un registru, cumpărat special în acest scop. A început cu cele 15 familii care au părăsit Ungaria pentru pământul românesc de la Pustinici, în Banat. *„Fă bine şi-i scrie!”* îmi spune, neavând încredere în reportofon. Şi după ce-mi dictează numele, porecla şi numele copiilor din aceste „triburi pierdute” pare vizibil împăcat.[18]

Mult mai violent este sentimentul etnic, strâns legat de trecutul idilic, la cei care au fost dezmoşteniţi de regimul comunist, ca bace Văsălie Mărienuţ din Cenad. L-am cunoscut la biserică, el fiind cantor şi administrator priceput, căci, în timpul celor doi ani de liceu la Macău, până a fost exmatriculat din pricina originii nesănătoase, a locuit la internatul călugărilor catolici *serviţi* (ordinul catolic *Sevitorii Fecioarei Maria*).

Văsălie Mărienuţ vorbeşte curat româneşte. Având în vedere poziţia socială superioară a majorităţii româneşti din Cenad şi faptul că în această localitate au fost, iniţial, puţini unguri, graiul de factură bănăţeană s-a păstrat mult mai bine decât varianta de grai crişean de la Chitighaz. Casa familiei Mărienuţ e impresionantă, proprietarul precizează cu mândrie că numai două astfel de imobile există în sat: camere înalte şi spaţioase, geamuri enorme, uşi masive. A fost ridicată în 1905 de bunicul interlocutorului meu, Aurel Mărienuţ. Maistorii au fost germani, căci bătrânul asta şi-a dorit: o casă „tip de gospodărie şvăbească”.

Pentru Văsălie Mărienuţ, locuinţa reprezintă cetatea sa, redobândită după mai mulţi ani din mâna regimului care i-a confiscat-o pe nedrept.

Atunci când în jurul unui român din Ungaria se petrec evenimente în afara comunităţii, în mediu unguresc, evenimente pe care le-a „trăit în limba maghiară”, le narează în această limbă sau într-un mozaic bilingv, fără să traducă însă ceea ce în realitate s-a produs în rostire ungurească. În ungureşte îmi povesteşte bace Văsălie episodul în care, soldat fiind, se întoarce în Cenad într-o permisie. În gara din satul vecin un cunoscut îl atenţionează să nu

[17] Textul *Părintile Luţai*
[18] Textul *Puţini rămâni este-amu la Cenad*.

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

meargă la casa părintească, fiindcă familia lui nu mai locuieşte acolo. Ajuns la uşa casei, este întâmpinat de un străin care îl întrebă ce doreşte şi căruia îi răspunde. *„Nu doresc nimic. Aici locuiesc”*.

Dacă în povestirile celor care în tinerețe au fost slugi este amintit concret, cu nume şi poreclă, stăpânul, „gazda”, Vasile Mărienuț, în gospodăria căruia au fost totdeauna cel puțin trei slugi, nu le dezvăluie niciodată numele, nici măcar pe al celor care erau unguri sau al căror neam s-a stins în Cenad.

Relația stăpân-slugă în narațiunile românilor din Ungaria nu are în centru acel sentiment care s-ar fi putut numi „ură de clasă” şi ar fi sprijinit o ideoloogie. Diferența de proprietate nu este principala sursă a eventualelor situații de criză. Argatul îl desconsidera pe stăpân în cazul în care acesta era nepriceput sau „nu avea omenie”, stăpânul îl trata cu dispreț pe angajatul leneş.

Narațiunile din categoriile neconvenționale, în speță povestirile personale, aflate – unele – la granița dintre folclor şi istorie orală păstrează, la nivelul conținutului, însemnele unei forme de conştiință identitară. La românii din Ungaria, această conştiință identitară are mai ales un caracter ce se cristalizează pe suportul ansamblului *familie – neam – comunitate locală* elementele pe care se construieşte însuşi spațiul identitar. Conceptul de „grup etnic” se manifestă şi în acest caz ca o noțiune generică, exterioară, impusă de condițiile socio-politice. Disipați în mici insule rurale de-a lungul graniței cu România, românii din Ungaria îşi concep identitatea pornind de la spațiul individual şi până la hotarele localității natale. Un român din Ungaria este „chitighăzean”, „micherechean”, „cenădean”; mai poate fi „baptist din Micherechi”, „micherechean mutat la Giula”, „chitighăzean de la Budapesta” ori „cenădean de la Seghedin”. Această conştiință de identitate „insulară”, deşi poate fi argumentată istoric, este greu de perceput pentru intrus şi pentru cel care observă că, totuşi, românii din Ungaria trăiesc doar la câțiva kilometri de România. În aceste societăți tradiționale, în care procesul educației şi învățământului a demarat, de altfel, de timpuriu, dar cu un conținut neadegvat formării şi păstrării etnicității, *„grupul etnic este un conglomerat de eu-ri în care fiecare produce etnicitate pentru sine”* (Cohen, apud Fifor, 2001, 97). Astfel, insularitatea, localismul românilor din Ungaria a fost, practic, singura modalitate de a-şi apăra eu-l identitar. Casa, familia, satul au reprezentat cetatea între zidurile căreia românii s-au simțit în siguranță, o siguranță tolerată de majoritari tocmai pentru caracterul ei discursiv. O situație asemănătoare descrie Ivan Evseev, în legătură cu lipovenii din România: *„Insularitatea e, desigur, o atitudine de conservare, dar şi de conservatorism obtuz şi retrograd. O anumită rezervă de neîncredere sceptică în oameni şi lucruri noi, o anumită*

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

reţinere în vorbă şi în gest nu sunt, neapărat, semne ale unui autism exagerat, nici ale unei suspiciuni ancestrale." (Evseev, 2001, 70). După 1920, românii au rămas pentru o scurtă perioadă fideli identităţii locale. Însă, în timp ce confraţii lor ajunşi cetăţeni ai statului român au ieşit din izolarea locală, întărindu-şi astfel poziţia etnică, evaziunea românilor din Ungaria a devenit sinonimă cu asimilarea. Toţi acei români care au părăsit spaţiul identitar au renunţat treptat la afişarea eu-lui românesc.

Féja Géza – *Kétegyháza, a román falu* (din volumul *Viharsarok*, 1937)

Chitighaz – sat românesc

Azi, în patria noastră problema naţionalităţii româneşti nu face parte dintre problemele grave şi esenţiale. Totuşi, cele câteva sate româneşti reprezintă nişte interesante pete de culoare, oferind bogate informaţii în privinţa orientării noastre în bazinul Dunării.

Atmosfera stranie a satului se face simţită imediat: casele sunt vopsite, domină culorile stridente, care degajă dorinţa primitivă, copilărească, de a ieşi în evidenţă cu orice preţ. Populaţia românească reprezintă 80 de procente din locuitorii satului, şi ce e interesant e faptul că nu sunt prea mulţi aceia care nu posedă pământ. Muncitorii agricoli români migrează în grupuri destul de numeroase înapoi, în Ardeal, cu ultima ocazie au părăsit satul 104 familii. Aici nu mai este pământ de împărţit, în schimb statul român îşi dă sufletul ca cele câteva mii de români sosiţi din Ungaria să nu se piardă în marea proletariatului agrar. Minoritatea română se aseamănă îndeosebi cu germanii, cu zbuciumata minoritate germană din zilele noastre: ambele sunt înverşunat şi unilateral şovine, iar în afară de interesele rasiale, orice grupări şi orânduiri umane mai evoluate le sunt aproape indiferente. La cei aparţinând minorităţii slovace, am simţit intenţia unui ataşament instinctual, am reuşit să fac să răsune în ei strune umane ce depăşeau sentimentele segregaţioniste. Însă preotul român, învăţătorul român, proprietarul român sunt suspicioşi, tăinuitori, plini de neîncredere şi surzi faţă de gândurile noastre sincere pentru popoarele şi culturile din bazinul Dunării. Să fie din cauza faptului că naţiunea română e încă prea tânără? Molima vremelnică a şovinismului să fi infectat azi pe toată lumea? Deocamdată e greu de răspuns la această întrebare, ceea ce putem face e numai să expunem faptele.

Românimea din ţară e coordonată de organizaţia bisericească. Bisericile româneşti fac parte din trei protopopiate: Giula, Chitighaz şi Micherechi. Intelectualitatea e dirijată şi în prezent de episcopia arădeană. Manualele şcolare sosesc din România, iar autorităţile maghiare adoptă în general o atitudine liberală faţă de minoritatea românească. Între ţărănimea maghiară şi cea română nu sunt conflicte. Frecventează aceleaşi cercuri civile, vorbesc alternativ ambele limbi, dacă se iscă discuţii, certuri, acestea au loc în interiorul naţionalităţii, e foarte rar cazul în care se nasc disensiuni între un ţăran ungur şi unul român.

Intelectualii români sunt foarte isteţi, iar instinctele lor politice sunt exemplare. Avem de-a face cu figuri orientale, iar în spatele măştilor cafenii şi reci, mocnesc patimi ascunse. Dar masca rece se menţine, smalţul de pe chipul lor nu cade niciodată. Preotul spune că românii nici n-ar putea susţine altă politică decât cea a guvernului. Noi doar la guvern putem să avem speranţe – adaugă cu un zâmbet fin. Proprietarii români votează întotdeauna cu candidaţii

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

partidului de guvernământ, cu asta consideră că şi-au dovedit loialitatea şi faţă de statul maghiar. Acestea sunt urmările provocate de o stăpânire politică susţinută artificial. Rolul statului e preluat, atât în suflete cât şi în viaţa publică, de partidul atotputernic, respectiv de rolul păturii sociale care stă în spatele partidului unic şi al figurilor politice marcante care îl susţin. Preotul român a scrutat în adâncime configuraţia noastră socială, a cercetat legea dominantă şi a tras concluziile fireşti pentru persoana sa şi pentru întreaga naţionalitate. Unul din conducătorii comunităţii a fost notar în perioada ocupaţiei româneşti. Apoi a fost destituit, dar n-a regretat prea mult, căci a reuşit de minune să-şi sporească moştenirea de 50 de iugăre rămasă de la tatăl său, la 200 de iugăre. Şi azi se bucură de prestigiul satului şi e omul-cheie al partidului de guvernământ. Din nou ajungem la relaţia tragică dintre partid şi stat…

Reacţiile politice sunt favorabile şovinismului naţionalităţilor ca şi modului izolat în care acestea trăiesc. În fond, sumedenia de necazuri şi maladii răspândite în lumea maghiară, are una şi aceeaşi obârşie…

Spaţiu identitar în povestiri personale

Am fost dă sclugă…

Când am fost prunc, am fost dă sclugă… Trebuia să grijesc dă porci şi dă vaci… O fost tare greu. Dacă le spui amu la prunci, să râde dă tine : cum ai putut face?… N-am durmit în-lontru, în casă. În grajdi, în iesle am durmit. Odată – ieram micuţ, dă fo' şapte-opt ani – m-o dus on vecin dă sclugă la julani[1], la neamurile lui. M-o pus pă biţigli[2] şi „Hai, cu mine pân' acolo!". N-am mai fost io aşa dăparte! Ş-am rămas acolo. Tăt la două duminici, mă lăsa acasă. No, o vinit duminica mea, trabă să vin acasă! Dimineaţa, nu m-am dus io cu porcii, că s-or dus fetile. Avea tri fete bătrâne ş-on ficior bătrân… Ş-on sclugă măroc[3], Ioşca – nu era bine, era clătit oleacă! Şi era bătrânu gazdă, aşa pocakos[4], cu tajtékpipa[5], cu pipă până la buric, nealcoş[6] o umblat… Or fost negândiţi, proşti!…

No, d-apu, să mă duc acasă : am ieşit la duleu, hai, hai, hai, drace, hai! P-aci trabă să mărg! Am ajuns acolo, la tri hotară, unde mergea drum şi direpţ, şi-ncoace, d-a stânga şi la dreapta. Amu, pă unde? Tăt m-am făcut dă lege-acole, că pă unde m-o adus, când m-o adus, pă care duleu[7] să mă duc? Amu m-am întors, aşa, la stânga, şi tăt fuga, s-ajung eu acasă! Ş-am fujit până m-o ajuns un julan care venea cu cocia la csarnok[8], aici, la Chitighaz. Căra laptile, aşa, dă la sălaşe : săleşeni puneau laptile la duleu, venea cocia, şi hai, cu el la csarnok!… Şi zâce-acela: „Hova mész, fiam[9]?" Io zâc că „Haza[10]!"… „Hol van a haza[11]?". Zâc : „Kétegyházán[12]" – „Na, gyere fel[13]!" M-a suit în cocie şi numa odată m-am trezit la toltiş[14], la drumu Julii!… Aşa am vinit acasă!

(Gheorghe Santău, Chitighaz)

1. din Gyula / Giula / Jula
2. bicicletă
3. mare
4. cu burtă
5. pipă din spumă de mare
6. îmgâmfat
7. hotar, drum de ţară, din magh. dülő
8. lăptărie
9. unde mergi, fiule

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

10. acasă
11. şi unde, acasă
12. la Chitighaz
13. no, hai sus
14. şosea, terasament, din magh. töltés

Am vinit la chervai[1]

Odată am vinit la chervai, în duminica mea. Apoi, ca pruncii, dă la o şatră[2] la alta… Bani n-aveam… Apoi la körhinta[3] dă fo şasă ori… Nu mergea körhinta cu villany[4], ca amu: o-mpinjeau pruncii… S-o făcut noapte! Până am ajuns eu acasă, în satul cel nou, a asfinţât soarile. „Da' unde-ai şezut, d-apu spus-am să nu şezi mult" zis-o mama şi tata, şi vai ş-amar!… O trăbuit să mărg-napoi, la gazdă! Iute, hai, păstă ţelini, încolo, spre Chighiuş, cătă Gyula-Eperjes. Am ajuns la şcoala dă la Săbatca ş-or vinit nişte nori grei. Şi ploia, ploia, s-o-ntunecat amu duleu' că nu vedeai nimica, numa când fulgera. Tăt, tăt, tăt m-o udat. Tăt m-am dus, tăt m-am dus pă mijlocu drumului, dăsculţ, c-aşa umblau atunci pruncii. Am ajuns la sălaşu lu Jakab. Îi cunoşteam p-aceia. Era acolo on prunc ca mine, cu care mă mai învăluiam io, mă mai vorbeam. Amu, o fost trecută vremea : era-ntunerec aşa, dă nu mai vedeai. Fug cânii d-acolo, dă la Jakab… La ei în tărnaţ[5], cum o fost îngrădit, ardea on sterţ[6]. Io l-am văzut! No, zâc, mă duc amu încolo, cătă cruce, acolo-a fi sălaşu meu! Da' or fugit cânii la mine; am strâgat la ei : nem mész, nem mész!… „Ki az[7]?" – strâgă puradelu lu' Jakab dâpă tărnaţ. „Én vagyok!" „Gyere be![8]". Ş-apu m-am dus în-lontru, la ei. O fost târzâu amu! M-o văzut mă-sa, nu m-o lăsat să plec, bătrâna. Acolo am durmit, în iştalău[9]. Dimineaţa m-o sculat să mă duc… Ieram dă nouă ani!

(Gheorghe Santău, Chitighaz)

1. bâlci
2. cort, dugheană (din magh. sátor)
3. căluşei
4. electricitate
5. cerdac (din magh. tornác)
6. lampă cu petrol
7. marş, marş…cine e?
8. eu sunt… hai înăuntru
9. grajd (din magh. istálló)

Terci, blăstămata

Atâta iosag[1] avea gazda-aista, dă la Jula : avea gâşte, cai, oi, porci mulţi, o ţelină[2] grozavă, măroacă[3]… Ce să spun, cincizăci-şaizăci dă iugăre dă ţelină. Numa' ţelina-ceia avea spini şi vai ş-amar! Toată zîua fugeam roată pân ţelină, că toate să-mprăştiau : porci, vaci… Poţi gândi, pă vremea-ceea nici n-am mai văzut, nici d-atunci încoace : vacile-mpedicate cu pedică dă streang, să nu fugă, să poţ griji dă ele… Da' ei or fost proşti, negândiţi! Dimineaţa, când ieşea soarile, meream cu iosagu-afară, cu tăte. Nu puteai griji dă ele! Gâsca, cu porcu, cu oi, cu beteşig, laolaltă! D-apu, acele nu stau laolaltă! Plângeam şi tăt roată fujeam dâpă ele, mint a bolond óra[4]. Apoi le mai scăpam şi Dumnezo să le aibă! Apu, venea Terci : aceea era mai blăstămată fată, cu cânii… Aveau căţăi d-aceia, hajtókutya[5], da' cu mine nu şideau cânii, n-or fost învăţaţi cu mine. Aşa mâna Terci iosagu, ca pă dracu, cu tri câni. Vinea dimineaţa, mi-aducea dă prânz[6] acolo, afară : o bucată dă pită unsă cu unsoare. Până aveam pituţă-n

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

brânci, mai stătea cânile lângă mine, că-i mai ţâpam şi lui câte-o bucătură! Dacă să găta pita, nu mai şidea, mânce-l beteşigu, fugea-napoi, la sălaş… Alţii or avut noroc : iera acolo, lângă mine, unu, Szabó, la sălaşu lu Merza. Aşa loc bun o avut pruncuţu-acela! Dimineaţa lua vacile dâ-napoi– vreo şapte-opt vaci, le mâna pă ţelină : acela toată zîua numa dă vaci grijea. Când era la amiază, mergea la fântână cu vacile. Era acolo vreo patru stâlpi, ş-aşa era învăţate că mergea toată vaca la stâlpu ei şi-i punea lanţu la grumaz şi stăteau acolo-n târlă. Şi el mergea şi mnieza : avea acolo o colibuţă, unde să trăjea la umbră. După-miază le slobozea şi le păştea, şi sara le mâna înlontru…

Da' io am păţât odată cu Terci, cu fata-ceea blăstămată! Am scăpat porcii, şi s-or dus! Şi tăt on porc o fost, ş-o gâscă, ş-o oaie, ş-on drac! Şi vacile s-or dus cătă vacile vecinilor, cătă Ioanici. Ş-aceala avea sclugă, numa' iera mai măroc ca mine, iera dă fo patrusprece ani. Irimiaş Mişca – aşa-l chema : până-i lumea nu uit! Era el aşa, mai sărit oleacă, numa nu cred că n-o fost lelenc gyerek[7] acela, că ce ştiu io dă câţi ani o fost la Ioanici-aista. Aşa iera acolo, ca acasă, nu ca sclugă.

… Apu, s-or dus vacile noastre acolo, la a lui. Şi Terci, fata, s-o dus acolo, dâpă vaci, la Mişca. Şi ce ştiu io ce-o mai zâs cătă el, da' o zâs că lelenc gyerek. Nu i-o trebuit la Mişca altă : avea on coricaş[8], ş-aşa ţ-o bătut pă Terci cu coricaşu, ca-n sac! S-o dus gazda, tata fetii, la Ioanici, să spuie că ce-o făcut sluga. Apu-o zâs Ioanici baci cătă el : „ Idefigyeljen szomszéd, a gyerekek dolga ez" – „Na, igen, szomszéd, de hát az én lányom már nem gyerek[9]" – „Elég baj az, zâce, hogy rosszabb a gyerekeknél!"

(Gheorghe Santău, Chitighaz)

1. animale domestice (din magh. jószág)
2. pământ, ogor
3. mare
4. ca ceasul nebun (zicătoare ungurească)
5. câini de întors
6. mic dejun
7. copil orfan, găsit
8. bici
9. ia, ascultă, vecine, e treaba copiilor – da, vecine, dar fata mea nu mai e copil
10. asta e, că e mai rău decât copiii

Pă vremea când era sălaşuri

Pă vremea când era sălaşuri, care-o fost sluji, cioşi[1], aşe, şi mai bătrâni, care-o murit la sălaş, nu i-o mai adus în sat. O rămăs acolo, că aşe dăparte-o fost, că nu l-or putut aduce-n sat. Or dus acolo popă dă la Chitighaz, oă cu hinteu[2], oă cu cocia[3]… Ş-acee trabă să şti, că-n hotarăle Aleţî or fost o grămadă dă morminte[4]. Unu a fost aici, în Ék[5], la Chitighaz, pă marjine, unu-a fost pă marjine la Botoş, cealalt a fost la moră-n vânt, unu-a fost afară, la Ştrinfuleştii, su' vii, c-aşe zâceam, unu-a fost pă drumu vărşendanilor şi o morminte-am căpătat aici, în sat. Tăte-or fost morminte rămâneşti, că afară, pă hotare, numa rămâni or fost, oamini bizuiţ pă sama mnemţâlor, cu care ş-or ţânut iosag[6]… Că pă vreme-cee, o trăbuit să le ducă cioşiţa[7] la mnemţ, ouă, pui, găini, ce le-o trăbuit. Că-n sat n-or ţânut mnemţâ iosag, numa cocie, hinteu cu cai, cu care s-or dus afară… O fost mneamţ care-o avut tri-patru hodăi afară, ş-apu atâţ oamini ş-o ţânut la sălaşuri. Mnemţii n-or lucrat nicecum. Aşe oamini mari or fost… Vitman, Sali Gyuri… Sali Gyuri, numa el o avut auto, altu n-o avut nime măşină, să mai umble.

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

Aşe dă dese-or fost sălaşurile pă vreme-cee… Rămâni n-or fost în sat, numa puţâni. Tăt pământu o fost la opt, la zece mnemţ în brânci… Ei or avut oamini care-or lucrat afară. N-o fost aşa, că fac gunoi în sat. Găzdăcia mare-o fost afară, pă pământ. Şi n-or făcut ei rău cu asta…

Amu, dă când s-or făcut ciopoartile[8]-aşte mai mari, numa două morminte mai este: la Botoş şi la moară-n vânt. Da nu să mai îngroap-acolo.

(Petre Sabău, Aletea)

1. *paznici de pământuri, din magh. csősz*
2. *caleaşcă, trăsură, din magh. hintő*
3. *căruţă, dinn magh. kocsi*
4. *cimitire*
5. *teren în formă da triunghi*
6. *animale domestice, din magh. jószág*
7. *soţia paznicului de pământuri*
8. *cooperative agricole, din magh, csoport = grup*

Oláj, oláj, vad oláj[1]…

Noi cu ungurii n-am avut niciodată bai. Amu, nu zic! Că ne strâgau… La noi în vecini o fost şasă prunci, la Kovács. Mama lor, Matild, o fost spălătoare… Apoi zâceau cătă noi : „Oláj, oláj, vad oláj, / Főzél neki bableves, / Hagy fingjon egy méterest![2]” Apoi noi zâceam : „Magyar, magyar, szarba kapar[3]!” Da’ ieram prunci. Părinţii nu să sfădeau. Io nu poci ponosli[4] că am avut bai cu ungurii!

(Florica Secan, Chitighaz)

1. *valah, valah, valah sălbatic*
2. *Valah, valah, valah sălbatic, / Fierbe-i o oală de fasole / Să se beşească un metru.*
3. *Ungur, ungur / Scurmă-n căcat*
4. *a mă plânge (din magh. panaszolni)*

Mi-o zâs că-s vălah…

Când eram io prunc, o fost o găzdoaie la Alete, a lu Lupu s-o zîs cătă ie. Ei or fost mnemţi, numa aşa i-or ciufulit[1] rămânii : Lupu…. Ie nu ştia bine rămâneşte… El o fost om bun – bace Hans. Numa ea o fost tare răutăţâtă muiere. Ş-o vorbit cătă mine mnemţăşte, apu la urmă zâce : Bată-l Dumnezo, vălah!… N-am ştiut io din-tâie că ce-i aceea „vălah” Numa că-n vecini cu mine, la alţi gazdă, or fost sclugă doi prunci dă mnemţi dă la-Alete. Lor le-am spus că iaca cum îm zâce nană Nanţi. Apoi ei mi-or spus că aşa să zâce mnemţăşte la rămân : vălah. Io n-am ştiut!… Mulţi dântră mnemţi or fost răutăţâţi, mai rău ca ungurii! Dac-or avut on slughiţă, on prunc sărac, nu i-or dat ominie! Tare mică simbrie or dat : vreo doi băniţi să-ţi iei haine, o cocie[2] dă tori[3], două-tri măji dă grâu pă an. O trebuit să dea şi cinci chile dă sopon… Da’ dacă eram sclugă dăparte, la Leucuşhaz, acolo mă spăla, nu-m dăde nici sopon, nici nimica! Eram dâncolo dă Leucuşhaz, doauăzăci dă kilometri, n-am venit acasă numa dă tri ori într-on an…

(Gheorghe Santău, Chitighaz)

1. poreclit
2. căruţă
3. coceni

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

Noi tăt rămâneşte, nu aşe ca amu…

Noi, dragă, tăt rămâneşte am vorbit acasă. Nu aşe ca amu. Amu, vezi, că în ungureşte vorbăsc! Când am fost noi prunci, acasă la părinţii noşti, cu iei tăt rămâneşte am vorbit. Am ştiut ungureşte, că am învăţat la işcoală, da' n-am vorbit acasă. Noi am fost rămâni, şi rămâneşte am vorbit. N-am tăgădit[1] niciodată că io mi-s rămână. Şi-n értesítő : állampolgársága – magyar, anyanyelve – román[2]. Petruca şi Gheorghica d-odată s-or învăţat şi rămâneşte, şi ungureşte. Că am avut vecini unguri, vizavi, aşa, păstă drum, şi când o ştiut – már tudot totyogni[3], tot acolo ierau, la Adam bácsi, la Ţilbauer. Acolo vorbeau cu el ungureşte, noi acasă vorbeam rămâneşte, şi egyszere tanultak meg mind a két nyelvet[4]. Şi Floricuţa o fost aşa : să juca cu pruncii - ungureşte, la ovodă, – ungureşte, io acasă vorbeam cu ea rămâneşte.

(Florica Secan, Chitighaz)

1. *a nega, a tăgădui, din magh. tagadni*
2. *carnetul de elev : cetăţenia maghiară, limba maternă româna*
3. *a pornit în picioare*
4. *deodată au învăţat ambele limbi*

Să nu-l ţuci!

…Ia, aici îi baci-tu Gheorghe : tri ani mi-o fost drăguţ – c-amu, mi-i ruşine, da' nici voi nu sânteţ prunci – spuie el, că ţucatu-l-am io pă el în tri ani dă zâle? Ştii ce-o zâs mama mea, ierte-o Dumnezo? Pă acea vreme când io am fost dă şaptsprece ani, ea o fost dă trizăci şi cinci, o fost tânără! O zâs : „Aiii, fută câinii maica lui!" – zâcea! „Da' să nu te facă proastă, să-l ţuci, că nu ieste mai mare ruşine pă pământ păntr-o fată, dăcît ca să ţuce fata ficioru!" Până-i lumea, asta n-o uit!

Odată, dâpă joc, o petrecut Feluţu pă Cătiţa…Io n-am văzut pân-atunci! Şi cum o fost cornu' la işcoală, dă lăturea, dă cătă Csáki – dracu' şti cum am ajuns cu Ileana p-acolo – numa-am văzut că Feluţu-o ţuca pă Cătiţa! Noi, ferească Dumnezo, ce élmény[1] am avut!…

Vinea Gyurka[2] baci, apu nu mă lăsa să merem afară. Tata o fost în bătaie, o fost ruşine, n-o fost slobod să umble fetile pă uliţă, noaptea. Venea la noi – soră-mea era dă trisprece ani, să băga sub dună! Ne jucam d-a moara… No, când erau opt ceasuri, jumătate la nouă, apu atuncea io-l petreceam, dară, pă ficior. No, „Noapte bună!" Pă când ajungeam la uşă, mama işea afară cu noi, şi merea 'napoi, în ogreadă, şi lua baliga dă la vacă, şi dăzlega pă Ciuri, c-am avut on câne, Ciuri! Amu, cât o ţânut aceea? Doauă minute uă tri! Să băga-nlontru, tăia pită la câne şi-i ducea : „No, gata să fie! Înlontru!" O, cum mă năcăjam!…

Tare or fost rămaşi oaminii, dragă! O fost la Sârbu, în vecini, tri fete. Apu, mai iera aşa, că făceau şezătoare. Şi cum nu eram io năcăjită, că pă mine nu mă lăsa să mă duc : „Nu stă bine, că voi n-aveţ tată, nu-i sclobod să umblaţ sara pă uliţă, să vă râdă satu'!" Aşa o fost, drajile mele!

(Florica Secan, Chitighaz)

1. sezaţie
2. hipocoristic maghiar de la György (Gheorghe)

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

Suca[1] şi lejea

Dacă am avut nouă, oă fie zece rochii, atuncea, dântr-acele zece or fost patru rochii care-acel-or fost dă piaţ. Aşa să zâcea cătă ele : dă piaţ. Dac-am vinit doară păstă săptămână, aici, la bold[2], în satu mare, or ai avut treabă să te duci până la-Alete, în zî dă lucru…Şi cu rochiile cu care-ai umblat la biserică, acele-or fost numa dă biserică. Dă biserică şi dă joc, dă sărbătoare… Atunci ai avut cârpă[3] dă mătase, aceea o fost pântru hainile dă stat. Pântru hainile dă piaţ, ai avut cârpă dă delin[4]. Acasă am avut haine dă tătă zî. Amu, cum mi-s io, în rându ista dă muieri, ş-amu-i băgat aceea : io nu mă duc la Ciaba, la piaţ, uă la Jula, uă indeva, cu rochia dă biserică. Ai haine dă mort, ai haine dă biserică, şi dacă mă duc la bold, şi d-acele am. Aşa cum sunt amu, nu mă duc la bold! Le ţîp p-aşte şi-mi ieu rochie dă bold şi cârpa-n cap. Şi la oamini aşa e. Lunea ai mărs la piaţ cu cizmele dă port. Şi duminica cu cizme dă box[5], sclipitoare. Amu mi-s dă şaptezăci şi tri dă ani, atunci am fost dă trisprece, ş-amu şaizăci dă ani o fost aşa, şi eu ş-amu aşa ştiu.

… Or măsăriţă[6] : când te-ai măritat, anume ţi-o dat două măsăriţe pă covată. Când ai făcut pită în covată, o ai frământat, cu măsăriţa-ceea ai astupat pita. Uă dac-ai făcut aluat, ai întins măsăriţa albă şi p-acee-ai sucit aluatu'. O fost muiere care-o făcut aluatu' tăt cu nori negri! Da' o muiere care-o fost ea curată şi-o ştiut răgula, aşa-o făcut! Pătura dă aluat o ai pus pă alta măsăriţă, pă pat, să să uşte. Ş-ai avut şterguri anume păntru su' pită. Măsăriţă pă covată şi sălveturi su' pită. Or fost coşeri dă pită – n-ai văzut tu d-acelea? – ai pus sălvetu în coşară, l-ai presărat c-o leac' dă fărină; dac-ai rupt pita, o ai pus acolo pă şervet şi, ia, aşa o ai astupat! Acolo o crescut! Dac-ai băgat pita în cuptori, sălveturile le-ai scuturat, le-ai împăturat şi le-ai pus în dulap, pân-ai făcut pită iară. Ast-o fost házirend[7], suca şi lejea!

Dă la maicile mele ştiu că n-o fost sclobod să faci vinerea pită, că pă Domnu Isus Cristos vinerea l-or răstinit. Io în viaţa mea n-am făcut pită vinerea!

(Florica Secan, Chitighaz)

1. *obiceiul, din magh. szokás*
2. *prăvălie, din magh. bolt*
3. *năframă*
4. *bumbac subţire, din magh. delin*
5. *piele*
6. *faţă de masă*
7. *regulament de ordine interioară*

Puţâni rămâni este amu la Cenad

Amu, nu mulţi Hidişeni sânt la Cenad: numa Aurel Hidişan şi Steva Hidişan. Şi noi. Tri familii. Or fost ei mai mulţi: Radu, Laza, unchiu, frate cu tata mieu, bace Neţa – şi el o fost Hidişan… O fost fo şapte familii Hidişeni. Acuma nu mai este… Puţâni rămâni este amu la Cenad, ce mai este? Având vreme, dă multe ori cu femeia vorbim că pă dă-lături, inde noi am şezut, câţi rămâni or şezut! Ş-amu, mă rog, numa Niţă Ardelean şede, câtu-i satu dă lung… În o mie nouă sute trizăci şi şapte, cinsprece familii dă rămân or plecat la Rămânia, la Pustinici. Mă rog, care-or avut aice o ţâr' dă pământ, ş-or fost în stare mai bună, ăştia tăţ s-or dus la Pustinici, c-acolo ceva spăhie[1], a lu ceva grof o fost, ş-acee s-o-mpărţât. Şi ei or cumpărat pământ acolo.

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

Poate că şi eu meream, c-am fost slug-atunci la unu, Ghiorghe Dehelean, numa tata nu m-o lăsat. Că eu m-aş fi dusă cu ei.

*Ş-or umblat rău, săracii! Că la fo câțva ani or fost ape mari, şi inde ei or cumpărat pământu-cela, o fost aşa, on loc mai jos, şi i-o luat apa. Şi cât îi Rămânia, tăți s-or împroşcat, ca făr*ina *orbului! Nu mai ştim dă ei că care pă inde-i.*

*Şi când s-o tras hotaru, dâpă nouăspreze, s-or dus mulți, pă la Igriş, aşa am auzât. P-aceia nu-i ştiu. Da pă tăț îi ştiu să-i spui pă nume, care s-or dus în o mie nouă sute trizăci şi şapte, la Pustinici. Fă bine şi-i scrie: Boghirca, aşa i-o spus: Musca. Puneț-o-n parantează: Musca! Ghiorghe Otlocan, i-or zâs Biştag, c-aşe l-or cunoscut. Atunce, Todor Becan, Bencău. Raduia Rus, i-or zâs Crăciun, acolo or fost doi prunci, unu Sfetuzar ş-unu Ghiță, Ghiț-acela o fost popă. O fost unu, Todor Popon, Şoaricili l-or poriclat, ş-acolo or fost doi prunci, Sfetuzar şi Ilia. Atunci, bace Lucu lu Toşici, acolo-or fost vreo şasă prunci. Trăian Rus, Pruscan i-or zâs. Atunci o fost Cristifor Dehelean, Portoloanca, ş-acolo or fost prunci: Văsălie, Maxa, Duşan, Sida, Vidoasăva… Atunce o fost unu, Mircea, a lu Lenta i-or spus. Atuncea, Ghiorghe Dehelean, Butucu, no, la-iesta am fost eu slugă. Atuncea o fost bace Todea lu Lisu. Sfetuzar Suci, Cap-dă-viță*l *i-or zâs, c-o avut, aşa, on cap mare. O fost acee-a lu Tăiță*l*, ş-acolo or fost vreo şasă-şapte prunci. Atunce, Iuăn a lu Tepşi… Ş-atuncea o fost Trăian Suci, Vegheț i-or spus, ş-acolo or fost doi prunci…*

Ş-atuncea, gândeşte uomu: măi, că câți rămâni or fost în sat, acole, la noi! Numa rămâni or fost, unu ş-altu. Da acuma… Fluieri dâpă ei!

(Ioachim Hidişan, Cenadul Unguresc)

1. *feudă, domeniu*

Cu mnemții dă la Alete

La Alete ierau mnemți. La mnemți or umblat dă la Chitighaz săracii cu zâua. Şi s-or dus la sălaş, or şezut acolo la sălaş. C-atunci or fost multe sălaşe, nu aşe c-amu! Că tăte le-or spart cînd o vinit a komuniszmus[1]! Şi az államositás, az összes tanyát össze[2]… Şi la mnenți le-or dat rămânii nume : Cap-dă-bou, Cacă-n tureci, Târla… Da' toț' mnemții dă la Alete or ştiut vorbi rămâneşte! N-o fost mneamț care n-o ştiut! Uită-te la Lisi néni[3], c-aşa vorbeşte rămâneşte, ca noi. E mama lui Regős, că ei or fost mnemți, numai şi-or înştimbat numile, că Reis or fost… Şi vorbeau aşa mnemțoile… O-ntrebat-o pă bătrâna mnemțoaie, că ea o văruit, ş-a ieşit afară Purpuroaie, oă care, şi : „ − D-apu, ce mai faci, vecină? – D-apu mă veresc, mă veresc!"(rîde).

Şi rămânii d-aici, dacă s-or dus la Alete, la sapă, apoi cătă gazde : cătă oamini or zâs jupâne, şi cătă mnemțoaie, jupânească : „Dimineața bună, jupâne! Dimineața bună, jupânească!" Aici, la noi, le zâceau gazdă şi găzdoaie!

Io n-am fost dă sclugă... C-au fost oamini care or fost tare, tare săraci; ş-au fost aşa, közép kategória – mink abban tartoztunk[4]. Io nu ştiu să fi fostă noi ca prunci, să nu avem vacă cu lapte, şi să nu fi tăiată părinții noşti porc; aveam câte patruzăci-cinzăci dă gâşte, doauăzăci-trizăci dă reță, ai avut ce mânca. Nu cum or fost a lu' Kovács, unguri, săracii, şi alții, care făcea gârtfe dă mămăligă, dă pisat… Vai ş-amar!

(Florica Secan, Chitighaz)

1. *comunismul*
2. *au naționalizat toate sălaşele*
3. *mătuşă, tanti*

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

4. *categorie de mijloc – noi aici am aparţinut*

Michărechenii

Odată, nu ştiu să-ţi spun anu, numa ştiu c-o fost sâmbăta Rusalilor. Şi eu cu-aceea m-am trezât, că e pă uliţă zarvă. „Doamne, apără – am gândit – da' ce e ?" Ş-am ieşit afară, la uliţă, şi lângă Borza erau oamini mulţi. M-am tras aşa, cătă căput[1], să văd că ce-i! Kiderült[2] că Borza pă nime n-o lăsat înlontru. Eu nu ştiu, douăspece or patruspece or fost, Dumnezău-i ştie. Erau dă la Micărechi, i-or adus la Chitighaz, că la ei o fost apă mare, talajvíz[3]. Ş-or umblat, săracii, să-i lese cineva înlontru! Tăţ or fost neamuri. Şi dă la capătu uliţâ nime, nime nu i-o primit. Ş-apu Szekán Gyurka o umblat cu ei. El m-o văzut c-am ieşit dân ogradă-afară, ş-o vinit cătă mine. Şi zâce că eu câţ primesc înlontru? Eu zâc : „Pă toţ, câţ îs!" Ş-apoi, săracii micărecheni m-or auzât. Or zâs : „Ooo, alduiască[4]-te Dumnezo!" …O fost o muiere cu prunc micuţ în perină, or fost două babe cu bâtă … Ş-am dăschis uşa, ş-am zâs : „Toţ viniţ, dragă, câţi sânteţi!" Eu pân-atunci nu m-am întâlnit cu micărecheni… Babile-or fost cu mine-nt-o sobă[5]… Şi ne-am rugat, şi ne-am vorbit…Ş-or zâs : „Da' alduiască-te Dumnezo, nană, dă-ne ceva dă lucru! „Da' ce să vă dau dă lucru?" Şi nu ştiu cum or văzut că avem cucuruz : „Da' adă-ne o coşară dă cucuruz, să sfărmăm!" Şi povesteau că o vinit apa şi ei să gătau dă Rusale. Ş-acolo o rămas ghina ciupelită… Că ei nu zâc găină, ghină zâc…

I-or dus atunci şi la Jula[6], da nu i-o primit nime! Poate în Románváros[7], aşa, români bătrâni să-i fi lăsat înlontru. Da' care-or fost domni, nu s-ocupat cu micărechenii.

(Florica Secan, Chitighaz)

1. *poartă, din magh. kapu*
2. *a ieşit la iveală*
3. *apă freatică*
4. *să binecuvânteze, din magh. áldani*
5. *cameră, din magh. szoba*
6. *oraşul Gyula / Giula*
7. *Oraşul Românesc – cartier al oraşului Giula*

Părintile Luţai

Părintele Luţai n-o vorbit ungureşte… N-o vrut!… Era şi câteva căsătorii mixte pă vreme cât el o fost preot. Ş-aici, în vecini, o fost o fimeie căsătorită c-on ungur, ş-o murit fimeia. Ş-o zâs uomu că părintile să ceară iertăciuni şi-n ungureşte, să-nţeleagă şi el… O zâs Luţai cătă el că „Dă câţ ani vi-s dumnevoastră în casă rămânească?" Zâce: „Dă vo cincisprece." „Dacă dumnevoastră n-aţ învăţat atât în familie rămânească, să ştiţi că eu nu zâc nici o vorbă ungureşte!" Şi nici n-o zâs!

L-or chemat la mort şi la Nădlac, Nagylak – că ş-acolo or fost rămâni, numa s-or ungurezat – ş-or zâs că să ţâie iertăciunile ungureşte… Mai bine nu s-o dus! Ooo, şi ce bine-o vorbit ungureşte!

Amu, ar muri, d-ar trăi mai o dată, că nepotu lui nu şti rămâneşte!

(Văsălie Mărienuţ, Cenadul Unguresc)

Cu Sfirţig

O fost on om tare, tare corhei[1] : Sfirţig i-o fost numile. Or şăzut la sălaş. Toată zâua iera la birt, în sat, la Petőfi telep[2], unde-am şezut… Şi s-o dus cu două viţăle la târg. O vândut

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

viţălile, banii toţ i-o băut şi n-o mai avut bani să vie cu máşina[3] acasă. Ş-apu, o trebuit să margă nană Florică, muiere lui, să-l scoată dă la ştaţie, că l-or timis pă utánvétel[4]…

Cum v-am spus, el toată zîua iera la birt. Így, este fele[5], venea nană Florică - olyan kicsi kis asszony volt, bőszoknyás[6]. O videam că vine, vine : tupu-tupu-tupu-tupu, vinea nană Florică dâpă Sfirţig. Că n-a fost acasă dă ieri, oă cine şti dă când! Apoi mikor fiatal házasok voltunk[7], aşe élveztünk[8]! Jön[9] nană Florică, mere dâpă Sfirţig! Ş-apu-apoi erau acolea tăt tineri ca noi, ne strânjeam, ne puneam pă laviţă, şi aşteptam să vie Sfirţig cu Sfirţigoaie, dară! Ş-apu nană Florică merea, să băga-n birt, numa nu-l putea scoate din birt numa dacă-i horea lui! Ş-apu tăt aşe-i horea : (cântă) *: Mă, Ioane, vin' acasă, / La copii şi la nevastă. / Bine, bine, c-oi vini, / Num-amu-oi bea două-tri. / La, la, la, la … Şi dacă-i cînta nană Florică-aşe, atuncea ieşe dân birt, şi tot aşe trebuia să-i cînte, până-ajunje afară dân sat. Tă-naitea lui merea, şi-i cînta… Că mai dămult oaminii nu s-or dăspărţât. C-or avut prunci laolaltă. O fost mare ruşine să să dăspărţască, uă cum să spun! Atunci băteau oaminii pă muieri, şi tot nu s-o dăspărţât. O fost care o a prins dă chică şi o-ntors roată!*

O vinit vremea c-o murit mama lu Sfirţig. O murit mă-sa! Şi muierea lui, nană Florică, s-o cântat. Sfirţig o fost la birt. Pă când el o vint acasă pă sară – iera ţapăn – , mă-sa iera moartă, c-atunci aşa iera, pusă pă laviţă, ştii! Şi vine Sfirţig, să bagă-nlontru şi vede pă mă-sa… Asta nană Florică m-o povestit şi m-o arâtat : aşa să cântau atunci, aşe puneau brâncile (pune mîinile în şold). *Şi-o zâs :* (bocește) *„Dacă meri, maică, şi meri / Nu te duce pă drum dă fier / Da du-te, maică, pă drum dă cheatră / Că, uită-te, Ioane cum te-aşteptă…". Acela o fost Sfirţig, că s-o pus pă vatră să şadă, aşa, bat. Şi zîce el d-acole : „Da mai pomineşte-mă şi pă mine, Florică!" Şi ie : „Ioane dă năcaz şi dă bănat / Uită-te, maică, cum s-o-mbătat!" Da Sfirţig : „Nu aşa, fută-te dracu să te fută…".*

Acolo, la Rămânie, nu să cânta? Să cânta ş-acolo, aşa-i? Mai dămult dac-o murit cineva, şi nu s-or cântat dâpă el, o fost dă mniraz[10]! Zîceau : „Uoăăă, nime, nime nu s-o cântat dâpă el"! O fost aşa, care şi-o băgat muiere să să cânte. Ş-aste-or zâs că : (bocește) *„Io nu mă cânt, nană Floare, că mă doare / Numa io mă cânt dâpă poale…".*

(Florica Secan, Chitighaz)

1. *beţiv*
2. *cartierul Petőfi*
3. *trenul*
4. *ramburs*
5. *aşa, spre seară*
6. *era o femeie scundă, cu fustă largă*
7. *când eram tineri căsătoriţi*
8. *ne delectam*
9. *vine*
10. *de mirare*

Cu Roanca (Arde suta şi cinzăci…)

Roanca o fost maica lu nană Livie, dédi[1] lu polgármester[2]. Ez nem volt mese[3]… Şi Roanca asta care o rămas dă beserică, o avut o fată, o a chemat Ana. Ş-apu or făcut pită dară-n cuptori! Şi bătrîna o avut bani şi i-o ascuns în sălmăjac[4] banii. Ana – n-or avut dăstul să ardă cuptoriul – o scos paile dân sălmăjac, şi le-o băgat în cuptor. Ş-o băgat şi banii, că ea n-o ştiut că banii-s acolo! Ş-apu apoi o vinit bătrâna : – Ană, maichii, arde suta şi cinzăci…

(Florica Secan, Chitighaz)

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

1. *străbunica*
2. *primarul*
3. *asta n-a fost poveste*
4. *saltea de paie (din magh. szalmazsák)*

O rămădit[1] ca Roanca dă beserică

Într-o duminică, Roanca s-o gătat la beserică. Da aşe s-o sâlit, că pă când o ajuns la căputu[2] besericii, oamini işeau, că s-o gătat sclujba. …Să zâce la Chitighaz, când cineva ajunje pre târzâu într-on loc că o rămădit ca Roanca dă beserică.

(Florica Secan, Chitighaz)

1. *a rămâne, din magh. maradni*
2. *poartă, din magh. kapu*

Ştii cum să vorbeu?

Să ştiau înţelege ungurii cu rămânii… Ştii cum să vorbeau? O ştiut bătrâna o vorbă ungureşte, cealaltă una rămâneşte, şi să ştiau înţălege. Soacră-mea cu Kalcsó néni[1], cum s-or înţăles!… D-apu' Pani néni cu nană Ană a Sârbului? Că nană Ană a Sârbului n-o ştiut nimic ungureşte, Pani néni n-o ştiut rămâneşte; să vorbeau : „Ştii, Pani néni, vecină…", apu' asculta cu gură căscată : „Tudom, Anna néni, tudom[2]…"

Amu, ia, pă asta vreme umplea o cocie[3] dă cucuruz, merea cu ea la piaţă, la Jula, ap-apoi acolo să vindea prune, cumpăra prune, ş-aducea prunele-acasă şi ferbea prai în căldare, încă-n leră[3], ş-aşa s-o făcut mai dămult… Odată s-or dus cu grâu la piaţă. Şi cumpărătoru' s-o dus la cocie ş-o zâs : „Hogy a búza, bácsi[4]?" „Da' buzat ieşti tu cu mă-ta!", i-o zâs rămânu', că l-o scos dân fire. Şi cealălalt dă la cocie, care-o mai vândut grâu, o fost rămân, numa el tăt o ştiut oleacă ungureşte. Şi tot zâcea că : „Bizony, bizony[5]!" Ş-apoi o zâs celălalt, care-o dat dă bai cu unguru' : „Mă, Todore, bată Dumnezo opinca ta, da' mai vină şi mai dă şi p-aci cu bizoanca!"

(Florica Secan, Chitighaz)

1. *tanti, mătuşă*
2. *ştiu, nană Anna, ştiu*
3. *căruţă, din magh. kocsi*
4. *cuptor*
5. *cum dai grâul, nene*
6. *zău, zău*

Cu sărenadu

Era vremea bătăii şi nu să căpăta ţâpele[1]. Or apucat în modă c-or făcut păpuci cu tălpi dă lemn. Şi ficiorii dân sat or avut, şi fetile le-or zâs fapapucsosok[2]… Când vineau în satul cel nou, s-auzea dă dăparte. Veneau să-mi deie sărenad, să horească la geam. Veneau doi-trei ficiori, la zece-unsprăce noaptea, şi highiduşu[3], cu hidedea[4]. Burdea şi Ţiro or fost highiduşi…Cântau şi rămâneşte, şi ungureşte…Micsoda más világ volt! Akkor volt az igazi szerelem[5]! …Cum să zâc? Dragoste adevărată! Nu aşa, ca amu, că-ţ stă mintea-n loc : amu iertaţî-mă – să culcă fetile cu ficiorii! A fost mare lucru când te-o prins dă brâncă! Meream dă la joc, d-aicea, c-aici era jocu', inde-i Lépcsőşu[6], ş-o fost cea mai mare fericire, dacă te-ai putut prinde dă brâncă. Dac-ai văzut că vine cineva, iute l-ai lăsat dă brâncă, să nu te vadă!…

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

Cu serenadă mai tare vineau sâmbăta sara, duminica sara. Ş-atuncea, dacă o vinit cu sărenadu, fata aprindea la geam tri fire dă maşină[7], şi asta însemna că-i dă primit sărenadu. Dacă nu o aprins maşină, atuncea mâne o ţâpa dân danţ!… Or horit mândru, Doamne-or horit!… Odată, când o fost gata sărenadu cu „Rândunelile să duc", io să mă duc să aprind maşina, pă-ntunerec – că nu ai putut aprinde sterţu[8], că te-o văzut – am mărs cu fruntea în tocu uşii; mi s-a făcut on cocoş măroc în frunte!…

Aşa or cântat : (cântă) : Când rândunelele, se duc / Pică frunza dâpă nuc / S-aşază bruma păstă vii / Iubita mea, de ce nu vii? / Noapte bună , mândra mea, / Nu ştiu când te-oi mai vedea : / N-a fi mâne, nici poimâne / Să mai viu, mândro, la tine. // Ş-atunci aprindeai maşina, că ăsta o fost capătu'. Şi tot asta era şi ungureşte (cântă pe aceeaşi melodie) : Jó éjszakát kell mondanom, / Nem zavar már a mai dal. / Jó éjszakát szép rózsaszál / Én rólam és álmodazzál //

… O fost tare mândru, credi-mă, dragă! Unde mai auzi amu ficior horind pă uliţă? Socru' lu' Gyuszi[9], tata lu' Marika, aşa horea noaptea, dă stăteai ş-ascultai, cu gura căscată!

(Florica Secan, Chitighaz)

1. *pantofi din magh. cipő*
2. *cei cu papuci de lemn*
3. *lăutar viorist, din magh. hegedűs*
4. *vioara, din magh. hegedű*
5. *ce altfel de lumea era… atunci a fost dragostea adevărată*
6. *un local public din centrul satului, cu trepte la intrare, din magh. lépcső = treaptă*
7. *chibrit*
8. *lampă cu petrol*
9. *hipocoristic maghiar de la György (Gheorghe)*

Joc şi ţuher

Când umblau ficiorii la Levente[1], joia, noi ieram la işcoală. Cu nană-ta Floricăa lu Honfi – ierte-o Dumnezo – şi cu Manţi lu' Podariu, brigada noastră. Apu joia nu duceam taşca[2] la işcoală : aici, în sân, băgam irca[3]. Apu, abia aşteptam să ne lesă szünetre[4], dară, afară! Ei erau p-acolo, p'ângă gard. Că şi ei vineau mai iute la Levente. Şi noi stăteam acolo, să-i videm : Pecuţu, tata lu' Mészáros Flóri…

… Odată, Pecuţu : „Nu-i bai, bată-te Dumnezo, să te bată, lasă că te spu-io pă tine cătă Piri – cătă tanítónéni[5], cătă dăscăliţă – c-ai fost la joc!" M-o şi spus : „Tanítónéni, Szekán volt a joc-ba![6]". No, am gândit, bătutu-m-o Dumnezo! Cînd o fost szünet[7], ieşim noi pă folyosó[8]. Şi vine Piri tanítónéni în urma mea, şi şi-o pus brânca pă umăru meu : „Flóra, fiam, hallom, voltál a joc-ba.[9] " Poţ tu gândi, cum am fost : n-am putut zice că nu. Şi ştiţ ce-o zâs cătă mine, alduiasc-o[10] Dumnezo, acolo ide-i amu? „Nem bai, fiam. A lényeg, nagyon rendesen viselkedni, normálisan"[11]…

Dă trisprece ani am fost când am început să umblu la joc. Rămânii aveau jocu inde-i amu ABC[12]. Ungurii făceau la Népház[13], inde-i pék[14]-u. Acolo făceau ei, ungurii, ţuheru, adică balu'. Românii aveau aci joc dâpă miazăza, ungurii, acolo, sara. Rămânii care-o vrut, s-o dus la unguri, şi ungurii or vint la joc, la români. Noi, fetile, n-am mărs la unguri, c-a fost sară. Şi pă fetile unguroi, numa-şa s-or dus la ţuher sara, că s-o dus şi mama cu ele.

(Florica Secan, Chitighaz)

1. *formă de pregătire a trupelor civile pentru apărarea patriei*
2. *geantă, ghiozdan, din magh. táska*

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

3. *caiet, din magh. irka*
4. *în pauză*
5. *tanti învățătoarea*
6. *tanti învățătoare, Secan a fost la joc*
7. *pauză*
8. *coridor, culoar*
9. *Flora, fătu meu, am auzit că ai fost la joc*
10. *binecuvânteze-o, din magh. áldani*
11. *nu-i nimic, fătu meu, important e să te compoți cumsecade, normal*
12. *magazinul mixt*
13. *„Casa poporului" = căminul cultural*
14. *brutăria*

Am ştiut juca şi ungureşte…

Eu am umblat la țuher, cum nu! Am ştiut juca şi ungureşte, şi cu unguroii. Cu tare multe fete-am jucat! La țuher jucam csárdás[1], fox, keringő[2], polca, tango… La rămâni a fost lunga, mânânțaua, țâgăneasca şi iară lunga. Şi sârba… Şi la rămâni, on danț, doauă, zâceau şi ungureşte. Ungurii care veneau la joc, jucau numa când zâcea ungureşte… Era că să băteau! Aşa să băteau, ca cocoşi! Fereascâ Dumnezo! Venea jăndarii… Odată, pă fereste-am fugit afară! Atunci or vrut să ne bată pă noi, pă vonghelişti! Ne zâcea aşa dâpă Vonghel, solgăbirău'[3] dă la Jula, că el a amăsurat locurile dă căşi la oamini cei săraci, pă vremea ceea. La satu cel nou îi zâcea Vangel-telep[4].

…Să băteau aieşti dân satu bătrân, cu cei dân satu cel nou. Nu mai ştiu dâr ce ne-am sfădit… Or fost dăşchise ferestoacile cele. Când or vini jăndarii, dâpă alaş[5] am pus numa aşa picioru pă fereastă ş-am fugit. Aşa zîceam : alaş; acolo era aşa, o ridicătură inde stăteau highiduşii[6]. Atunci i-o crepat falca la Ghibocaş : tăt era sânje.

(Gheorghe Santău, Chitighaz)

1. *ceardaş*
2. *vals*
3. *prefect (din magh. szolgabiró)*
4. *colonia Vanghel*
5. *scenă, podium (din magh. állás)*
6. *lăutarii (din magh. hegedűs = violonist)*

Dă Crăciun

Când o vint Petruca acasă, cîte feluri dă plăcinte[1] am ştiut face, dân tăte-am făcut! Da-n primu' an, dă Crăciun, nu l-am aşteptat. O zâs că nu poate vini. …Noi am fost la biserică, tăț'. M-am sâlit s-ajung 'nainte, ca să găt miazăza. Stăteam-naintea gazului[2] şi ferbeam aluatu[3], la amiazăzi, în ziua dă Crăciun!

N-o mai fost aşa, că Petruca n-o fost cu noi, la biserică, în ziua dă Crăciun… Ş-odată aud la uşă… şi intră Petruca cu irhabunda[4], c-o cujmă măroacă[5], rusască, cu-n csomag[6] în spate… adicate, Petruca!

Pă când or ajuns aieştelalț dă la biserică, Petruca o fost în tindă… Că s-or vorbit ungurii acolo, la Moszkva[7], că ei să pun şi sărbătoresc Szenteste[8]. Şi el s-o gândit, ş-o adus aminte dă Crăciunu' nost' ş-o zâs cătă ei : „Idefigyejetek, gyerekek! Én haza megyek[9]!" S-o

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

sculat dântă ei şi s-o dus ş-o telefonat la repülőtér[10] că când să-ndăluie[11] repülő[12] d-acolo. Pă miază-noapte o fost la repülőtér. Ş-o vinit acasă!

(Florica Secan, Chitighaz)

1. *prăjituri, dulciuri*
2. *sobă de gătit cu gaze*
3. *tăiței*
4. *cojoc de oaie*
5. *mare*
6. *bagaj*
7. *Moscova*
8. *Seara Sfântă = Ajunul Crăciunului*
9. *Ia, fiți atenți, copii! Eu plec acasă*
10. *aeroport*
11. *porneşte, din magh. indulni*
12. *avion*

Scauănu'

De când e biserica, oamenii îşi cumpără un scauăn în biserică, şi-şi pun numele pe el. Şi este obiceiul că dacă moare respectivul, atuncea cineva din din cileghi[1], să cuvine să cumpere scauănu' : pruncu' ori nepotu', ca scauănu' să rămâie în familie. Să zice la noi că scauănu' să bate la litație! Şi care dă mai mult, ăla dobândeşte scauănu'. Nu se moşteneşte! Dacă tatăl moare, de exemplu, atunci să cuvine ca careva dântre băieți să bată scauănu' lui la litație! Da' numai cela-l poate cumpăra, care-i botezat în biserica noastră. Care e baptist, n-are dreptul! Şi dacă din familie nu bate nime, atunci poate bate oricine. Da' nu se cuvine, că se zice : „Uite, cât e de obraznic, că s-a băgat pă el!" Un scauăn se poate vinde şi cu o sută dă mii dă forinți! Maică-me n-o avut, ş-amu, la şaptezăci şi tri dă ani, ei doi, bătrânii, s-or vorbit că, no, să cumpere on scauăn. Numa mămica o zâs : „Bine, bine, dacă io până-amu n-am avut… Tăt am umblat io la biserică şi fără scauăn. Să-l cumpărăm pă numile lu' Floricuța!" Adică pă numile meu! Ş-am zis : „Mămică, nu-m trabă mie scauăn, că şi eu am umblat la biserică, şi tăt m-am dus şi fără scauăn, când am vrut!". „Ba, că nu-i aceea aşe, că tu te ți-ai dă biserica asta, şi dă ce să te tragă pă tine dânt-on scauăn în altu'?" …Popa a strâgat în tri duminici că, uite, să bate la litație scauănu' lu' cutare răposată. Numai bărbații poate să bată la litație. Şi s-o dus taică-meu, că s-or vorbit ei că până la cinzăci dă mii dau păntru on scauăn. Şi bărbatu trabă să spună că în numile cui bate. Şi tata o zâs că în numile meu. Ş-or zâs că-n numile lu' Floricuța lu Chicin, bate taică-său. Şi nime nu s-o băgat pă el! Că de obicei să bagă : a lui Vărşendanu, or fost gazde mari, şi o murit muierea şi are nepoată. Şi s-o ştiut, dară, că vrea să cumpere scauănu, să rămâie în familie, pentru nepoată-sa! Şi s-or băgat pă Vărşendanu, ş-o dat în jur dă o sută dă mii pentru scauănu' muierii…

Mai nou, ortodocşii îşi cumpără locurile în morminte. Şi păstă puteri, dar îşi fac cruce! Înainte se făceau inscripțiile în limba română; acum îşi pun numele în limba maghiară. Eu, pe taică-meu nu l-am auzit niciodată în viață că el ar vrea să aibă ceva, că lui îi trabă ceva. Niciodată! Şi cu tri ani în urmă o zâs cătă maică-mea : „No, aici ascultă! Io m-am gândit că sântem bătrâni şi trabă să ne cumpărăm locurile." Şi maică-mea o zâs că „Ce ne-om cumpăra locurile şi ne-om face crucile, şi ne-om uita cătă ele încă douăzeci dă ani! Ce vrei cu crucea, că nu eşti tu dă moarte încă!" Dar taică-meu o ținut la asta, ca să nu rămâie cheltuiala pă prunci. „Ştiu io, zâce, că nu m-or lăsa pă pământ, că şi pă mine m-or îngropa,

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

da' casa noi trebuie să ne-o facem" Maică-mea n-o vrut, şi eu am zis că tătica niciodată n-o avut vreo dorinţă. Tot ce-a făcut, numai pentru noi a făcut. Dacă asta e singura dorinţă a lui, atunci lasă-l! Şi l-am dus la Bichiş[2], că acolo o vrut, şi-o ales din ce material, ce culoare vrea… Şi a comandat inscripţiile în româneşte…Şi s-or gândit să facă locul pentru patru…. Că Petruca, s-o prostit el, ş-o zâs că dacă el moare, să nu lăsăm să-l îngroape la Căuăcihaz[3], şi să-l aducem aici. Că nevastă-sa e reformată. Şi fiindcă eu nu m-am măritat, şi oi rămâne sângură – şi asta e cea mai mare durere a lor – dară…poate păntru mine… Da' aste nouă nu ne-au spus, numai eu gândesc că dântr-aceea or făcut loc păntru patru!

(Florica Santău, Chitighaz)

1. *familie, din magh. család*
2. *oraşu Békés*
3. *oraşul Mezőkovácsháza*

Tăte clopotile l-or petrecut la groapă

Tare trabă să ştie omu, că mai la tăte mormintile o fost on clopot… Ş-atuncea l-or biciulit[2] uomu cela care-o murit, că cum o zâs cel d-odată, tăte clopotile l-or petrecut la groapă. În zâua dă astăz, nu mai ştiu… C-aşa văd că mâne-poimâne, tăte clopotile or tăce. C-aşe programuri duc amu şi mnemţii, că dacă nu ei îngroapă mortu, atunce nici nu lasă să tragă clopotu satului pântru om… Dârt-acee, eu aşa ţân minte, că noi am dat banii-acee şi păntru clopotu acela. În vreme-cee l-am tras sus, când erau pruncii noştri mici, că clopotul cel mare l-or dus mnemţii, d-or făcut tunuri dân el.

Ş-amu, nu mai putem face nimic, că nu ne lasă să tragă clopotu dâpă noi, numa atuncea dacă popa-cela dân beserica mnemţască îngroapă mortu. Înc-avem năroc c-avem clopotu-cela mic, dă la morminte, c-acela ne mai scoate… Ş-acela-l petrece pă uom pă calea cea dâpă urmă.

(Petre Sabău, Aletea)

1. *cinstit, din magh. becsülni*

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

Lista interlocutorilor

Numele oficial	Numele românesc	Porecla	Anul şi locul naşterii	Studii, religie	Observaţii
Godzsané	Florica Purdi, căs. Godja		1932, Otlaca Pustă	Şcoala elementară în limba maghiară, ortodoxă	Interviu: Rodica Colta, iulie, 1999
Gulyás György	Gheorghe Guleş	A lu' Totoicu	1925, Chitighaz	Ortodox	Locuieşte în Aletea, interviu: Mihaela Bucin, decembrie 2001
Higyisán Joákim	Ioachim (Atea) Hidişan	A lu' Mecu	1920, Cenadul Unguresc	6 clase, şcoala confesională ortodoxă	Interviu: Mihaela Bucin, ianuarie 2002
Iszáiné	Maria Nechita, căs. Isai		1921, Săcal	5 clase în limba maghiară, ortodoxă	Interviu: Irina Garami, 1984
Iván Illés	Ilie Ivan		1923, Aletea	Ortodox	Intreviu: Gheorghe Bágy, ianuarie, 2002.
Kassai Péter	Petre Cure	Cure	1909, Chitighaz	N-are şcoală, baptist	Interviu: Alexandru Hoţopan, 1980
Marianucz Vazul	Văsăile Mărienuţ	A lu' Balmoş	1931, Cenadul Unguresc	Patru clase la Şcoala confesională greco-ortodoxă din Cenad, trei clase gimnaziale la gimnaziul Csanád Vezér din Macău	Interviu: Mihaela Bucin, februarie, 2001
Márkus Györgyné	Ana Isai	D'a lu' Isai	1935, Micherechi	3 clase, ortodoxă	Locuieşte prin căsătorie în Aletea; Interviu: Gheorghe Bágy septembrie 2001
Mócz György	Gheorghe Moţ	Pripe	1903, Otlaca Pustă	O clasă în limba maghiară, ortodox	Interviu: Mihaela Bucin, martie 1992
Rokszin Tivadar	Teodor Roxin		1924, Micherechi	Studii secundare la Salonta; Oradea şi Şimleul Silvaniei. Preot în Otlaca Pustă din 1958.	Interviu: Mihaela Bucin, februarie, iunie 1993
Szabó Péter	Petre Sabău	A lu' Negru	1926, Aletea	Ortodox	Interviu: Gheorghe Bágy, ianuarie, 2002
Szántó Flóra	Florica Santău	Floricuţa lu' Chicin	1959, Chitighaz	Şcoala generală şi liceul în limba maghiară, institut pedagogic: română-rusă, ortodoxă	Interviu: Mihaela Bucin noiembrie, 2000
Szántó György	Gheorghe Santău	A lu' Chicin	1926, Chitighaz	2 clase în limba maghiară, ortodox	Interviu: Mihaela Bucin noiembrie 2000
Szántó Györgyné	Florica Secan, căs. Santău	d-a lu' Gugu	1928, Chitighaz	6 clase în limba maghiară, ortodoxă	Interviu: Mihaela Bucin, noiembrie, 2000

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

BIBLIOGRAFIE:

Cioca Ştefan
1993 : *Biserica Baptistă din Chitighaz 1891-1993*, Budapesta

Colta Elena Rodica
2001: *Poveştile de întemeiere a satului Otlaca Pustă – o sursă alternativă pentru istoria românilor din Ungaria*, în *Simpozion. Comunicările celui de al X-lea simpozion al cercetătorilor români din Ungaria, Giula, p 130-143.*

Constantinescu Nicolae
1986 a *Povestirea Fişe pentru un dicţionar de folclor (V)*, în *Revista de etnografie şi folclor*, tom 31, nr. 1, Bucureşti, p. 42-45.
1986 b: *Lectura textului folcloric*, Editura Minerva, Bucureşti.
1988: *Implicaţii teoretice în delimitarea categoriilor narative contemporane*, în *Memoriile Secţiei de Filologie, Literatură şi Arte, Academia Română*, Seria IV, X, Bucureşti, p. 97-103.
2000: *Etnologia şi folclorul relaţiilor de familie*, Editura Univers, Bucureşti.

Copans Jean
1999: *Introducere în etnologie şi antropologie*, traducere de Elisabeta Stănciulescu şi Ionela Ciobănaşu, Editura Polirom, Iaşi.

Csobai Elena
1993: *Personalităţi marcante. Iosif Ioan Ardelean (1849-1920)*, în *Chitighaz. Pagini istorico-culturale*, Budapesta, p.121-123.
1996: *Istoricul românilor din Ungaria de azi*, Giula.

Evseev Ivan
2001: *Insularitatea – model cutural şi paradigmă etnică*, în *Revista de etnologie*, vol. X, Editura Universităţii de Vest, Timişoara, p. 65-71.

Féja Géza
1980: *Viharsarok (Colţul Viforului)*, ediţia a III-a, (prima ediţie a apărut în 1937), Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest.

Fifor Mihai
2001: *Performarea în context indus – Forme de construire a identităţii într-o minoritate etnică*, în *Revista de etnologie*, vol. X, Editura Universităţii de Vest, Timişoara, p. 93-107.

Hedeşan Otilia
2000: *Pentru o mitologie difuză*, Editura Marineasa, Timişoara.

Laplatine François
2000: *Descrierea etnografică*, traducere din limba franceză de Elisabeta Stănciulescu şi Gina

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)

Grosu, Editura Polirom, Iaşi.

Misaroş Teodor
199 : *Din istoria comunităţilor Bisericeşti Ortodoxe din R. Ungaria*, Tankönyvkiadó, Budapest.

Panea Nicolae – Bălosu Cornel – Obrocea Gheorghe
1996: *Folclorul românilor din Timocul bulgăresc*, Editura Omniscop, Craiova.

Pop Mihai
1932: *Contribuţie la studiul limbilor speciale din Cornova: păsăreasca*, în *Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială*, X, nr. 1-4, p. 443-446 (reluat în *Mihai Pop – Folclor Românesc*, vol. II, p. 5-9, ediţie îngrijită de Nicolae Constantinescu şi Alexandru Dobre, Editura Grai şi suflet – Cultura naţională, 1998, Bucureşti).
Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, p. 256.

1986: *Poveşti ardeleneşti. Basme, legende, snoave, tradiţii şi povestiri*, *Ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Vasile Netea*, Minerva, Bucureşti.
Pusztainé Madar Ilona
1983 : *Uradalmi cselédek Békés mégyében (Argaţii din judeţul Bichiş)*, Békéscsaba

Santău Gheorghe
2001: *Amintiri…*, Editura NOI, Giula.

Sinka István
1943: *A fekete bojtár vallomásai (Mărturisirile ciobănaşului negru)*, Budapest.

Somogyi Gyula
1912: *Arad Vármegye és Arad Szab. Kir. Város Néprajzi Leírasa (Descrierea etnografică a Comitatului şi a oraşului Arad)*, Arad

Ştiucă Narcisa Alexandra
2000: *Transcrieri infidele File din istoria orală a unui sat*, Inspectoratul pentru cultură al judeţului Bacău, Editura Corgal Press, Bacău.

Vultur Smaranda
1997: Istorie trăită, istorie povestită. Deportarea în Bărăgan 1951-1956, *Editura Amarcord, Timişoara*.
2000: Lumi în destine. Memoria generaţiilor de început de secol din Banat, *Editura Nemira, Bucureşti.*

BDD-A3667 © 2005 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:18 UTC)